

מאורות תורת המשפט

תשובות אקטואליות בדיני ממונות

אבישי נתן מייטליס

גליון מספר 91

י"ט בסיון תש"פ נשלח חינם מדי שבועיים, להצטרפות: meorothamishpat@gmail.com

האם לספר לבעל?

המקרה:

אישה חזרה בתשובה, ונתוודעה לגידרי איסור 'אשת איש' והשלכותיו, וכי מעידה שלה בעבר אוסרת אותה על בעלה, ועליהם להתגרש הגם שלהם כמה ילדים.

היא שואלת האם אכן הינה מחוייבת לספר לבעלה, וכיצד עליה לנהוג כעת?

כמו כן, חבר היודע מדבר מעשיה של האישה, שואל אם מחוייב לפנות לבעל ולספר לו, בכדי להפרישו מאיסור?

תשובה

איסור אשת איש שנזכר בעשרת הדיברות הינו חמור מאוד, והעובר במזיד חייב מיתה. תשובה על חטא זה היא קשה, ובעיקרה היא תחנונים וחרטה, וקבלה לעתיד הכוללת סייגים רבים.

האישה צריכה לברר עם ת"ח על מידת איסורה לבעלה, פרטי הלכה רבים עשויים להיות משמעותיים לשאלה זו. לא נפרט בנושא זה בכדי לא ללמד לתועים בינה. אם הבעל מודע למעשיה בעבר, יהא חייב לגרשה, למרות הקושי הגדול וההשלכות המשפחתיות, שכן אין עיצה ואין תבונה נגד ה'.

חכמים אמרו שאין להאמין לאישה על איסורה לבעל, בשל החשש שמבקשת מפלט לצאת מהבית, אא"כ בידה ראיות תומכות (רגלים לדבר). ע"כ אם הבעל לא יאמין לדברי אישתו על מעשיה, אזי מוטב לה שלא תספר ותערער את שלוות ביתם (ובכגון דא, ישנה מחלוקת עניפה בפוסקים אם תתהל בבית כהרגלה, או מחוייבת להשטט במידת האפשר). ברם אם יאמין לדבריה, נחלקו הפוסקים אם תספר לבעל.

עד אחד היודע ממעשה האישה, אינו מחוייב בדיני עדות, אך לגבי החיוב לאפרושי מאיסורא, ינהג באותו אופן; אם סבור שהבעל לא יאמין לו אזי ימנע מעדות שבכחה רק להוציא לעז וגנאי. ברם, אם סבור שהבעל יאמין לדבריו ויפרוש מעוון והלאו, מוטב שידבר עם הבעל בצנעא, וימוזער את הגנאי שעשוי להיות מעדותו.

נמוקי הדין

ראשי פרקים

האם מי שנמארה בסתר ללא עדים – אסור?
האם ישו חיוב על עד אחד להעיד?
האם יש חיוב על עד אחד לגלות לבעל ולאפרושי מאיסורא?
עד מעיד שאשתו זינתה הבעל שותק?
העד אמין ונאמן לבעל 'כבי תרי'?

עוון איסור אשת איש
אפשרות התשכחה של החוטא באיסור אשת איש
אישה האמרת לבעלה שנמארה – לא נאמנת
נאמנות בדרך וידוי
מה תעשה האישה שידועת שנמארה, והבעל אינו מאמינה?

עוון איסור אשת איש

עוון איסור אשת איש הינו חמור עד למאוד, וכבר בעשרת הדיברות הוזהרנו בשמות כ, יב באיסור: 'לא תנאף', ובאר הרמב"ם בספר המצוות ל"ת שמז: 'והוא אמרו בעשרת הדברות לא תנאף. ירצה בו האזהרה שלא לגלות ערות אשת איש'. וכן באר הסמ"ג ל"ת צד: 'תלמוד לומר ב' הדברות לא תנאף. ואין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר בפ' קדושים ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת, ואע"פ שאזהרת לא תנאף נאמרה כלשון זכר הא תני דבי ר' ישמעאל [בקיודשין דף ל"ה] איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה'. וכ"כ היראים סי' יח (דפוס ישן – ריד): 'וזנות אשת איש נקרא ניאוף, כדכתיב אשר ינאף את אשת איש, אשר ינאף את אשת רעהו'. אומנם האבן עזרא בשמות שם שלל פרשנות זאת בפסוק: 'רבים חשבו כי אין ניאוף כי אם עם אשת איש, בעבור שמצאו אשר ינאף את אשת רעהו... ואין פ' כאשר חשבו... כי עבירה גדולה עשה... וככה אשר ינאף את אשת רעהו, והוא חייב לאהוב לרעהו כמוהו. ומלת נאוף כמו זנות'. והבין כי הפסוק איירי בחומרת מעשה הפגיעה שבזנות אשת איש.

איסור על מעשה זה נשנה בפסוק יחודי בויקרא יח, כ: 'ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה'.

בספר המצוות לרמב"ם מצות לאו שמו באר עפ"י המכילתא את הצורך בריבוי הפסוקים, שבאיסור לא תנאף הוזהרנו על איסור זה, והפסוק 'ואל אשת עמיתך' הינו איסור על האיש, והפסוק מות יומתו הנואף והנואפת מגלה על עונש האשה והאשה: 'וכבר נכפלה האזהרה בזה והוא אמרו לא תנאף. רוצה בו שלא לגלות ערות אשת איש. ולשון מכילתא: "לא תנאף" למה נאמר. לפי שהוא אומר "מות יומת הנואף והנואפת". עונש שמענו, אזהרה מניין. תלמוד לומר "לא תנאף", אחד האיש ואחד האשה. ולא כמו "ואל אשת עמיתך" כי היא האזהרה שאינה כוללת נואף ונואפת אבל היא האזהרה לנואף בלבד. וכן הוא בסמ"ג ל"ת צז: 'אשת עמיתך היא. למדנו אזהרה לאיש, אזהרה לאשה מניין? תלמוד לומר ב' הדברות לא תנאף. ואין נואף אלא באשת איש, שנאמר בפ' קדושים ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת, ואע"פ שאזהרת לא תנאף נאמרה כלשון זכר, הא תני דביר' ישמעאל [בקידושין דף ל"ה] איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה'.

עונשי החוטאים בכך; אם נעשה האיסור במזיד ללא עדים אזי הינם חייבים כרת כנאמר בויקרא יח, כט: 'כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה, ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם', וכדין המשנה בכריתות ב, א וכדפסק הרמב"ם בהל' שגגות פ"א ה"ד ובהל' איסורי ביאה ריש פ"א. ואם נעשה האיסור בעדים, הינם חייבים חנק (מלבד אם היתה בת כהן, שדינה בשריפה) כדין המשנה בסנהדרין ב"ד פד: וכן פסק הרמב"ם בסנהדרין פט"ו הי"ג ובאסורי ביאה פ"א ה"ו. (א"כ היתה ארוסה – מקודשת וטרם נשואה, שאז דנם בסקילה), ובשוגג מחוייב בקרבן חטאת.

בספר החינוך במצוה לה עמד על מהות ושורש איסור חמור זה, וכי במעשה זה ישנן השלכות הרות גורל רבות: 'משרשי מצוה זו כדי שתתישב העולם כאשר חפץ השם. והשם ברוך הוא רצה שיהיו כל עולמו עושין פירותיהן כל אחד ואחד למנוה, ולא שיתערבו מין במין אחר. וכן רצה שיהיה זרע האנשים ידוע של מי הוא ולא יתערבו זה עם זה. ועוד ימצאו כמה הפסדן בניאוף שתהיה סיבה לבטל כמה ממצוות האל עלינו, שצינו בכבוד האבות ולא יכירו לבנים עם הניאוף. ועוד יהיה כישלון במה שנצטוונו גם כן שלא לבוא על האחות ועל הרבה נשים, והכל יעקר בסיבת הניאוף, שלא יכירו בני אדם קרובותיהן. מלבד שיש בענין הניאוף עם אשת איש צד גזל שהוא דבר ברור שהשכל מרחיקו. וגם כי סיבה לאבוד נפשות, כי ידוע הדבר בטבע בני אדם שמקנאין על ניאוף בת זוגם עם אחרים ויורדין עם הנואף עד לחייו. וכמה תקלות מלבד אלה'.

הגמ' ביבמות ב"ד פ"א. למדה מהלאו הנאמר גבי מחזיר גרושתו בדברים כד, ד: 'לא יוכל בעלה הראשון וגו' לשוב לקחתה וגו' אחרי אשר הטמאה', שאיירי בסוטה שנסתרה, כלומר אשת איש שנבעלה ברצון (אם בעלה כהן, אזי אף שנבעלה באונס הדין כן) שנאסרת בלאו לבעלה, גם אם לא היתה מודעת לאיסור (מההר"ק שורש קסו שהביא הרמ"א באה ע"ז בסי' קע"ח ס"ג ל' למד מהנאמר בפרשת סוטה: 'איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל', כי אין האיסור תלוי בחטא כלפי שמיא, ובידיעת האיסור והחטא, אלא ב'מעל' ובפשע כלפי הבעל³⁹. וברור לכל שבמעשה זה ישנו מעל וחטא כלפי הבעל, וכדבאר הב"ש שם סק"ד וכלשון הגר"א שם: 'דלא כתוב ומעלה מעל בה' שתהא מתכוונת למעול במקום, אלא למעול מעל באישה, והוכיחו ממעשה אסתר ויעל, שאף שעשו כהוגן כלפי שמיא, נאסרו לבעליהן. הרי שחטא כלפי הבעל אסור. ורעק"א קמא בסי' ר"ו חילק בין אומרת מותר לבין שעשתה בהיתר ב"ד, או טעתה בויהיו בעלה). התוס' שם ב"ד"ה 'לרבות' חידדו שהמניע של הגמ' להוציא את הפסוק מפשטו ומפרשת 'מחזיר גרושתו', הינו בשל הנאמר שם 'אחרי אשר הטמאה', והלא הבעל השני נשאה בהיתר, ומדוע כינו את מעשיה עימו 'הטמאה'. על כורחך שהפסוק מכוון לאשת איש שנטמאה, שאסרה לבעלה בלאו, כדפסק הרמב"ם בהל' גירושין פ"א ה"ד וכו"כ הסמ"ג לאוין פב והיראים בסי' לו.

לצערנו, בכל הדורות נשאלו שאלות אלו, וכבר כתב הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה פכ"ב ה"ט: 'ואמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות, [ועוד] אמרו חכמים רוב בגזל מיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע'. וביום הקדוש, ביום כיפור ראו חז"ל לנכון לקבוע קריאת פרשת עריות, הואיל ונפשו של אדם מחמדתן, כפי שבאר רש"י במגילה ב"ד פ"א. ב"ד"ה 'קורין בעריות': 'שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן, לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתן, ויצרו תוקפו'.

האורחות חיים בהלכות ביאות אסורות כתב לאור זאת שיש לאדם לקדש עצמו ומחשבתו לבל יתן לחמדת היצר לגבור עליו: 'ראוי לאדם לכוף יצרו לדבר זה ולהרגיל עצמו בדבר זה בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה כדי שינצל מהם ויהיה מן הייחוד שהוא הגורם הגדול. ויתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים ולא ישב בלא אשה שדבר זה גורם לקדושה יתירה וטהרה גדולה', והביא מדברי רבנו יונה: 'שאסור לאדם להסתכל באשת איש מן התורה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. וארז"ל ליבא ועינא סירסורא דחטאה אינון... וכל המסתכל באשת איש מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב, והודו נהפך עליו למשחית. שכך ארז"ל המסתכל בעריות קשתו ננערת ואשר לא ישא עיניו אל אשת איש, זוכה ותחזינה עיניו בנועם השם מדה כנגד מדה חלף עבודתו אשר לא זן עיניו ממראה האיסור, שכך ארז"ל כל הכובש עיניו מן העריות זוכה ומקבל פני שכניה... ואסור ליגע באשת איש בידיה או בפניה. וכ"כ הכלבו ס"י עה.

הבית שמואל בסי' כא סק"א באר בריש הלכות יחוד שבשל הקושי הגדול להמנע מעון שנפשו של אדם חומדתו, הזהיר הש"ע בהלכות אלו וכתב שיש להתרחק 'מאוד מאוד' מלהתקרב לכלל היכולת להגיע להתמודדות זאת: 'לפי שנפשו של אדם מחמדתן לכן כתב מאוד מאוד וכ"כ ביר"ד גבי ריבית ובח"ה גבי שוחד אף על גב דאמרו חז"ל מיעוט בעריות. מ"מ אם רגיל בחטא זה קשה לפרוש יותר משאר עבירות'.

³⁹ ספר לי מור"ר חמי שליט"א, שפעם באו להתייעץ עימו על מקרה לא טהור שהבעל היה מודע לנעשה, ותהו אם נחשב 'מעלה בו מעל'. הוא ניגש לגרש"ז איערבאך זצ"ל, והוא אמר לו שמעל אינו 'לא לשקר', אלא 'שינוי', כלומר שינתה מסדרי המשפחה והסדר התקין. ואכן ציין חמי, כשעניתי בדבר נוכחתי שכן הוא כן הוא בדיני מעלה בקדשים.

אפשרות התשובה של החוטא באיסור אשת איש

במשלי פ"ו פסוקים כד-לב נאמרו פסוקים על חומרת הנכשל והחוטא באיסור אשת איש: 'לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה. אל תחמד יפיה בלבבך ואל תקחך בעפעפיה. כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד. החתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה. אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונו. כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה. לא יבוזו לגנב כי יגנובו למלא נפשו כי ירעב. ונמצא ישרם שבעתים את כל הון ביתו יתן. נאף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יעשנה. ובמדרש במשלי שם דרשו: 'נאמר כאן לא ינקה, ונאמר להלן בחילול השם כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כז), מה להלן כל ממונן, אף כאן לא ינקה מפלת כל זכויותיו. ומוסיף המדרש שם לודן לגבי אפשרות תשובה לחוטא בכך: 'א"ל רבי אין לו תקנה. א"ל בני פעם אחת הייתי יושב לפני בן עזאי חברי והיינו מעיינין בפרשה זו, כיון שבאנו לפסוק זה, א"ל ילך ויגדל יתום בתוך ביתו וילמדו תורה ויעסק בכל המצות, ומתכפרין לו עוונותיו לעולם הבא, על מנת שלא יחזור בעבירה ויעשה תשובה. אמרתי לו ראה לדבר זה מנין, אמר לי כתיב אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב (ירמיה ד א) ... אמרתי לו כבר יש לי תשובה אחרת שהיא גדולה ממנה, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעתך (הושע יד ב), אפילו כפרת בעיקר. מה אם מי שכופר בעיקר, הקדוש ברוך הוא מקבלו בתשובה, אף זה הקדוש ברוך הוא מקבלו בתשובה.'

הנודע ביהודה אור"ח ס"ה לה העיד כי תשובתו של החוטא בכך – קשה, בוודאי למי שהורגל בעוון זה: 'והנה עונן גדול מנשוא מצד חומר העון עצמו עון אשת איש, ובפרט שהתמיד בחטא זה... ולא יספיקו לו שנות מתשלח למספר התעניות בתשובת המשקל לפי תשובות הרוקח שדבריו דברי קבלה, ואין לדמות דבריו לדברי האחרונים. ומה שהמציא בעל קנה חכמה תקנה לשבים שדי אם יעשה תשובת המשקל על אותה עבירה שלש פעמים דבר זה אין לו יסוד.'

הנוב"ש שם מחדד מה גודל חומרת חטא זה, וכי אינו פוגם רק בנפשו האישית: 'ואטו בנשמתו לכד פוגם, והלא פוגם למעלה, וכשארז"ל ותשכח אל מחוללך. ולא עוד לוי יהיה כדבריו עון עצמו אינו נמחק וכל אחד רוחא שביק וכאשר שב על הראשונים חלו האחרונים, וכעין שארז"ל במס' שבועות... דאי משכחת רוחא חייל שאם נשאל על הראשונה חיילא שניה.'

למעשה, מפרט הנוב"ש את דרך תשובתו: 'עיקר התשובה הוא עזיבת חטא, וידי דברים בלב נשבר, חרטה בלב שלם, התקרבות והתלהבות לאהוב את הבורא. והיינו תשובה שישוב אל ה' וירחמהו, וישוב אל ה' היינו שידבק בו. אבל שאר דברים תענית וסיגופים אינם עיקרים. ותדע הרי זה בלתי ספק שהתשובה מכפרת כפרה גמורה ודבר זה מפורסם בתורה ונביאים וכתובים ובשני התלמודים ובכל המדרשים, והנביא אומר ובשוב רשע מרשעתו וגו' כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה לו'. אומנם מוסיף, שאם היה ב"ד קיים לא היו מסתפקים בתשובתו שממעמקי נפשו, והיה נענש ואף נהרג בהתאם לדינו: 'אחר כל התשובה באו עדים לב"ד והעידו הא ודאי שאין הב"ד משגיחין על תשובתו, ושורפין וסקולין לפי עונש החטא, וכי יש לאדם לערוך תשובת המשקל להנצל מחומר עונש ב"ד.'

איתא בתוספתא ביומא פ"ד ה"ח: 'עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין שבשאר ימות השנה ממרקין'.⁴⁰ וכתב ע"כ הנוב"ש שם: הרי שהיסורים מהיום מעיקר הכפרה ולא מתכפר לו בלא יסורים. אומר אני הן אמת שצריך יסורים... הן אמת שדברי הרוקח דברי קבלה והרי הוא נתן תשובת המשקל, אומר אני שודאי נחוץ הוא לבעל תשובה כדי לשבור לבו הזונה שיוכל להתחרט בלב שלם, וכל זמן שלא נשבר לבו אי אפשר להיות החרטה בלב שלם בלי ערמה... אבל מי שיוכל לזכות יצרו ע"י התורה, שכבר העידו חז"ל שאם אבן הוא נמוח וגם התורה מתשת כח לזה אני מקל מאוד בתענית וסיגופים, אבל החרטה ושכירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד והמרבח בכי במסתרם משובח'.⁴¹

אישה האומרת לבעלה שנטמאה – לא נאמנת

איתא במשנה במסכת נדרים כ"ד ז: 'בראשונה היו אומרים, שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה. האומרת טמאה אני לך...חזרו לומר, שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך - תביא ראיה לדבריה. המשנה מעידה שבתחילה אם האשה הייתה אומרת שקילקה הייתה מקבלת מיד גט, אך חכמים ראו שיש נשים שמנצלות

⁴⁰ הרב משה מאיר אבינו העיר, שישנם כמה מקורות על כך שבתשובה מאהבה אין חילוקי כפרה;

בספר חרדים מצוות התלויות בארץ, פרק ג איתא: 'תנן במס' אבות רבי אליעזר בן יעקב אומר... תשובה ומעשים טובים כחריס בפני הפורענות. הקשה הרב רבינו מאיר מטוליתולא ז"ל דהא תנא ד' חלוקי כפרה עבר על עשה ועשה תשובה מיד מוחלי לו, עבר על לא תעשה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין. ובעון חילול ה' שלשתן תולין ומיתה ממרקת. הרי ע"כ יסורין אפילו עם תשובה. ותיירך דהתם בשב מיראה דודונת נעשו לו כשגגות, והכא בשב מאהבה דעונות נעשו לו כזכויות. ולפי תרצה אפשר דהיינו דקאמרה תשובה ומעשים טובים, כלומר תשובה שיחשבו עוונותיו כמעשים טובים. וזה לשון הגר"א ה"ה קוק זצ"ל בעולת ראה בתפילת יו"כ, עמו שמה: 'אבל לא ע"י יסורים. אע"פ שיפה הוא לנו דלירתת רחמנא עלן וע"י יסורים נה"י שהורים וגדלים מעלה, אבל באמת כל חלוקי כפרה, שאמרו שיש בהם שצריכים יסורים, הם דוקא בתשובה מיראה שהודוונת נעשו כשגגות וצריכים כפרה, אך כמי ששב מאהבה, שדודונת נעשו כזכויות, נראה שאין צורך יסורים. ובה נחא מש"כ הפוסקים דת"ח א"צ סיגופים, והיינו משום שא"א לזכות לאהבת ד' ית' כ"א ע"י התורה... ע"ז אבו מבקשים שיזכרו השי"ת לתשובה מאהבה, שלא נצטרך ליסורים וחליים רעים ב"מ. וא"כ המתפלל אל יצרו ית' שעביר חטאיו בלא יסורים אינו כ"א שמתפלל שיזכרו ית' לתשובה מאהבה, והדבר העיקרי שבתפלתו הוא ההתרוממות הגדולה שיוכה לאהבת ד', ובתורת טפל הוא מה שלא יהיו לו יסורים.

⁴¹ וסידר הנוב"ש סדר תשובה לאיש זה: 'והנה אף שאני מקיל בתעניות וסיגופים ותשובת המשקל, לזה האיש אבל פטור בלא כלום אי אפשר בפרט לפי רוב התמדת החטא. והנה התמדת התורה הוא עיקר. אמנם לילמד דברי תורה שיש בהם ממש משניות בעומק העיון עם תוס' יום טוב ש"ס ופוסקים ודורה נביאים וכתובים וגו"כ ספרי מוסר חובת הלבבות מן אחר שעור היחוד עד גמירא ושל"ה במקום ש'אינו מדבר בנסתרות והלכות תשובה ברמב"ם. וידבק מאוד בשירות ותשבחות של דוד המלך ע"ה שהתבר גדול להלהיב בלב האדם אהבת הבורא ב"ה... ובכל חצות הלילה ירבה בבכי על החורבן ועל הגלות. והואיל והוא אדם חלש ומתמיד בתורה לא יתענה בקיץ בזמן החור ביומיו כמו תמוז כלל רק בערב ר"ח, ושאר ימי הקיץ יתענה בכל שבוע יום אחד מלבד באלול יתענה כל שבוע ב' או ג' פעמים לפי כחו, ובעש"ת יתענה יום יום, ובימי החורף מן תחלת חשוון עד ר"ח ניסן יתענה בכל שבוע שלשה ימים ובתוכם יום אחד שלם לילה יום. ככה יתנהג שלש שנים רצופות... ירחיק משחוק, שלא יחשוק שלש שנים הללו אפילו שלא ימלא פיו, ולשמחה מה זו עושה, והוא יתאבל על עונו. לא יסתכל בנשים ויהי שח עיניו. כל שלש שנים הללו כל ימי השבת לא ישתה יין ולא יין שוק... אחר כלות שלש שנים ראשונות בשלש שנים שניות יתענה בחורף ב' וחי' ובקיץ יתנהג כראשונות, ורשאי בני' שנים שניות לשכב על מטה מוצעת כרצונו וכפי כחו. ושוב כל ימי חיי יתענה בכל חורף בכל שבוע יום א' ובקיץ ע"ה לקיים חוטאיו נגדי תמיד ובין ר"ה ליו"ה כ"מי תשובה יתענה בכל יום... ויבה בצדקה... שיצור גם מספר תעניות לעון נדה וכ"י הנה זה פשוט שאיסור נדה חל על איסור אשת איש.'

את הדין זה לרעה, והיכא שאשה נתנה עיניה באחר ורוצה גט מבעלה, היתה משקרת ואומרת שזינתה בכדי לזכות בגט מיידית. לכן, חכמים 'חזרו לומר' והורו שהאומרת שזינתה תחת בעלה לא נאמנת ואין לחייב את הבעל ליתן גט, עד שתביא האישה ראיה לדבריה.

בגמרא שם מובא שדעת רב ששת שהאומרת טמאה אני לך, לא רק שנשארת תחת בעלה, אלא אם היה בעלה כהן, היא אוכלת בתרומה המותרת באכילה רק לכהן ולאישתו המותרת לו ולבני ביתם ואסורה באכילה לאישה האסורה עליו. דין זה מודה על משמעות הפסק שמוותר את המשפחה על כנה ולא אוסר אותם, ואף מתיר לה לאכול תרומה האסורה לזר במיתה בידי שמים, כמבואר בסנהדרין בדף פג.

הראשונים בארו את יסוד הדין עליו נשענה המשנה, שהתירה את האישה לבעל חרף הודאתה ואף התירה לה לאכול בתרומה, בשלושה תירושים:

א. התוס' שם בר"ה 'חזרו לומר' תירצו בשם רבי אליעזר, שמאחר ובגמרא שם העמידו את המשנה באשת כהן שאומרת נאנסתי, אם כן היא עצמה אינה אסורה, משום שהאיסור לכהונה הוא על הבעל בלבד ולא על האשה: 'תירץ הרב רבי אליעזר דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן, דודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליה, הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו'.

בשו"ת חתם סופר ח"ד אבהע"ז בס"ק ה'בין בדבריו, שכיון שאינו צריך להאמין לה, אינו עוון עבורו אף שנטמאה: 'והדין הוא שא"צ להאמינה ומותרת לו, שוב אין עליו עון אשר חטא. זה ה' כוונת הר"א'. וסייג, שיסוד זה מהני רק למ"ד: 'שלא החדרו כשרות להנשא לפסולות', אך למ"ד שהוזהרו, האישה מצווה להזהר ולהזהיר.

התוס' הקשו ע"כ מהגמ' במסכת יבמות בדף פד: שכל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת, ומבואר שגם על האשה חלים איסורי כהונה, ובכל מקרה שהאיש אסור, גם האשה עוברת באיסור⁴². ועוד הקשו, שאין בכך בכדי ליישב את היכולת של האישה לאכול בתרומה, שכן שויה אנפשא את התרומה לאיסור עבודה. סוף דבר, לתירץ זה נותר לבאר מדוע אשת ישראל שאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת, והכיצד מאפשרים לה לחזור לבעלה בעוד שהיא אסורה ב'שויה אנפשא לאיסורא', והכיצד ממשיכה לאכול בתרומה בעוד שהיא יודעת את ה'אמת' ואת מידת איסורה.

המאירי בנדרים ש"י ש"ב זאת: 'ולוי נראה שמאחר שהותרה לו אם אתה מפקיעה מן התרומה נמצאו דברי חכמים חוכא וטלולא, וכל דיני כהונה נגדרים הם אחר היתרה לבעל'. כלומר, ההיתר לאכול בתרומה אינו מן הדין הוא, ונגרר מכח היתרה לבעלה.

הרשב"א בנדרים שם נקט בדברי ר' אליעזר שבתוס' הגדרה שונה במקצת: 'כל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת דלא יקחו כתיב, ואין הזונה מוזהרת אלא הכהן הוא שמוזהר'. כלומר, כל שהבעל לא נאסר כשאינו מאמין לה, כן היא אינה נאסרת. וכ"כ הרשב"א בכתובות בדף ט. לגבי איסור בועל. וכ"כ המאירי בנדרים שם: 'וכל דאיהו לא מזדהר איהי נמי לא מזדהרא'.

בביאור הדברים כתב העונג יו"ט בס"ק קנ' שאיסור 'שויה אנפשא' מתקיים רק היכא שהאיסור מחמת עצמה ולא מחמת הבעל: 'ונ"ל ברור שכונתו ז"ל בביאור דברי הר"א ז"ל דשויה אנפשה חד"א לא שייך אלא היכא דהאיסור מצד עצמה, אבל באיסור זונה שאין האיסור מצד עצמה אלא משום קדושת כהונתו, שהזדירה התורה גם אותה שלא להכשילו בזה, לא שייך שויה אנפשה חד"א. ואף שהיא יודעת בעצמה שהיא בא עליה באיסור, מ"מ כיון שהיא אינו מחוייב להאמינה, ובהתירא קעביד גם היא אינה מוזהרת. דענין שויה אנפשה חד"א לא שייך אלא בדבר שנתפס על עצמה איסור, ולא היכא דאין איסורה מחמת עצמה'. ואוכלת בתרומה מדין 'קניין כספו' של בעלה הכהן.

האור שמח בהלכות גירושין פ"ב ה"ח באר דבריהם שההיתר אינו מדיני ומהלכות 'שויה אנפשא', אלא מדיני איסורי כהונה: 'שכל היכי דאיהו לא מוזהר גם איהי אינה מוזהרת, אף שמה שהוא אינו מוזהר הוא מצד שידיעתו שונה מדיעתה... מדין שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, וכיון דאיהו אינו מוזהר עליה, אף שקדושת כהונתו גורם האיסור שהיא אסורה עליו, תו אנה מוזהרת גם היא להיות עמו'. כלומר, איסורה נובע מאיסורו, ואינה מוזהרת אם מותר לבעל להיות עימה מחוסר ידיעתו.

ב. התוס' עצמם תירצו, ישוב נוסף: 'ונראה לי דכיון דיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר, יש כח ביד חכמים לעקור דבריה מכל וכל בסברא גדולה כזאת'. הרי סברו שחכמים ביטלו את דבריה, מחמת שחששו שענינה נתנה באחד, ויש כח בידם לעשות כן.

הר"ן הוסיף הסבר בזה, שבגלל הצורך הגדול שבדבר, חכמים הפקיעו את הקידושין שקידשה בעלה בתחילה, ונמצא שבשעה שנבעלה פנייה היתה ולא נאסרה על בעלה: 'דאע"ג דמדינא אסירא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה, דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה. והרשות בידם לעשות כן, כדאמרו' ביבמות מגדר מילתא שאני'.

על תירוצו זה הביא הר"ן שהקשו: 'והקשו על זה שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה, אי נמי בקום עשה ולהוראת שעה בלבד כאלהו בהר הכרמל, אבל לדורות לא'.

⁴² האגרו"מ באהע"ז ח"א סי' כד באר שר' אליעזר מירי רק באיסורי כהונה שהאיסור לישא גרושה וזונה הוא על הכהן, אך לאישה הגרושה והזונה אין איסור להנשא לכהן, מה שאין כן באשת איש שזנתה שיש עליה איסור עצמי להיבעל לבעלה. אך המנחת חינוך מצוה א אות טו סבר שאין עליה כל איסור כל זמן שאין איסור על בעלה, וכ"כ בערוך לנר ביבמות בדף כ. 'ולענד' ד"ל בזה ע"פ מה דאמרינן לקמן לא יקחו, מלמד שהאשה מוזהרת ע"י האישה. ומפרש דכל היכי דהוא לא מוזהר היא לא מוזהרת ע"ש. ולכן כיון דבזו ליכא איסור מטעם ע' דוחה ל"ת, ממלא ג' בה ליכא איסורא, דהיא לא מוזהרת אלא על ידו'.

ובשל קושיא זו, חידד הר"ן גדר עקירת חכמים את הדין עפ"י דברי הרשב"א: 'ולדידי לא קשיא לי, דכי היכי דאמר' בכמה דוכתי דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני, אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא. ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת נמי בתרומה'.

הגרשז"א במנחת שלמה תניינא ב - ג ס"ה קל העלה לפי הגדרה זו סברא מעניינת, שאומנם הפקיעו את הקידושין בשל טומאת האישה, אך אם היתה עם בעלה, חשיב כקידשה מחדש, ואזי אם תחטא שוב היא נאסרת שוב וצריכה לספר לבעלה: 'וחושבני דגם לאחר שכבר אמרה פעם אחת טמאה אני וחכמים כבר הפקיעו את הקידושין, מ"מ אם שוב פעם נכשלה וזינתה ג"כ חייבת לספר על כך לבעלה, כי יתכן שלאחר ההפקעה הרי היא כמקודשת לו מחדש וחייבת שנית לומר לו טמאה אני. ומדוייקים הדברים בדברי הר"ן שם בדף ז', דאם לא נימא כן, אזי יהא קשה מדוע אוכלת בתרומה אם לא חלים הקדושין מחדש: 'ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא, ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה, ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת נמי בתרומה'.

רבים מהפוסקים הבינו כי כל עוד לא מחוייב הבעל לגרשה, מחילים מיד דין הפקעינהו זה, וב'זכותו' הם מותרים לחדת יחדיו. אך מנגד, שיטת הגרשז"א שם היא שחכמים הפקיעו את הקידושין רק באם לא יכלה האישה להשטמ ממנו, וכי חייבת האישה לספר לבעל ולאשש דבריה בכדי שתמנע מהאיסור תורה לחיות עימו לאחר שנטמאה. רק בעדר יכולת להשטמ, ובאם ממשיכים לחיות יחד, אזי מחילים דין הפקעינהו: 'סברא הוא שזה רק על תנאי אם הם עוד יהיו ביחד אבל לא אם באמת יהיה ביניהם פירוד. וגם להטעם שהיא משועבדת לו ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, מ"מ מסתבר דמוטב להיות מורדת בבעלה כיון שלפי האמת אינה משועבדת מאשר לגרום עקירת דבר מה"ת'.

יש לציין, שהתוס' שם הגבילו היתר זה רק באם הבעל אינו מאמין לה, שאז תיקנו חכמים שתישאר תחתיו ולא תיאסר עליו: 'ומיהו נראה דאף למשנה אחרונה אם אומרת אשה טמאה אני לך ואמר הבעל שמאמינה, דאסורה לו, דאיהו שריא לנפשה חתיכא דאיסורא. ואפילו תחזור בה האשה ותאמר באונס היה. ויש אומרים דמשמתינא ליה על שגרם שתיאסר אשתו עליו, ועובר על תקנת חרם דרבינו גרשום'. כלומר, אפילו שחכמים ביטלו את דבריה, אם הבעל מאמין לה – הם נאסרים. אלא שאם חזרה בה וטוענת שלא נאסרה, הבעל אינו יכול לדבוק בגירסתה הראשונה שהיא אסורה לו, ולגרשה על כרחא, וישמתינהו על כך.

החתם סופר לדעיל באר שסיבת ההיתר בתרומה מבוססת על כח חכמים לעקור ד"ת, ורב ששת סבר דאם לא נאפשר לה לאכול בתרומה, היא תוכל להציא לעז על בניה, ובעלה יבקש למנוע לעז זה ויהא בכך כדי ללחוץ עליו לגרשה, ולכן הקלו והתירו לה לאכול התרומה: 'דמשום הוצאת לעז על בני' מתיר' ר"ש בתרומה. הכל הולך לטעם משנתינו, כי יודעת הפרוצה אעפ"י שלא נכופף להוציא מ"מ כיון שתיאסר בתרומה ויהי' עי"ז לעז על בני', ממילא יוציא' בעלה שלא ישחית נחלתו, ואכתי תתן עיני' באחר ע"כ הותר' בתרומה. ורבא ס"ל, כיון דאפשר לכל אשת כהן בחולין אין כאן הוצאת לעז, דיאמרו אית לי' חולין מרובי' ותרומה לית לי', וא"א להאשה שתסמוך ע"ז להתגרש מבעלה'.

בשו"ת עונג יום טוב ס"ה קסט תמה על רב ששת שהתיר לאכול בתרומה: 'ואם נימא דהפקיעו הקדושין, א"כ אם היא בת ישראל או בת כהן שיש לה וולד מבעלה, הרי אסורה לאכול עד שתתקדש מחדש, דכיון שנפקעו הקדושין הרי פנויה היא ואסורה לאכול בתרומה... ובדברי רב ששת לא הוזכר שאוכלת בתרומה אחר שיקדשנה. ועוד דמאי הוצרך ר"ש לאמר דאוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בני', הא בלאו האי טעמא אוכלת דכיון שהפקיעו הקדושין והיא נבעלה לכשר, אמאי תאסר בתרומה. דכיון שהוצרכנו להפקיע הקדושין להתירה לבעלה, ממילא ליכא איסור תרומה, ול"ל הך טעמא דלא תוציא לעז. ויישב שם הדברים, ומהם עולה הבנה מחודשת בהבנת 'עקירת חכמים': 'א"ו הטעם דאינה נאמנת לאו משום הפקעת קדושין הוא, אלא משום שעקרו דבר מן התורה. ולהכי ה"א דדי מה שעקרו ממנה איסור טומאה דונת, אבל בתרומה אינה אוכלת, דהא מיניא נאמנת ואסורה בתרומה, דאיסור זרות לא עקרו. קמ"ל ר"ש דההכרח הי' לעקור דבר מן התורה גם לענין איסור זרות שלא להוציא לעז על בני'. ורבא ס"ל דלענין איסור תרומה לא עקרו דבר מן התורה, ואוקמוה אדאורייתא. לדבריו, אין בעקירת חכמים כדי לעקור את עצם הנישואין, שכן אז היה גדר זה גורף לכל, הן להיתרה לבעלה והן לתרומה. מכך שדנו רב ששת ורבא אם גם לענין תרומה עקרו, הוי אומר שעקרו את התוצאה והדין, ולא את המניע. כלומר עקרו הקידושין לענין הטומאה ולא לכהונה. והוא מחודש!

יש לציין שמדברי הברית אברהם והאבני נזר עולה אף שתורה הפקיעה את הקידושין, מ"מ מדרבנן אכתי הינה נשואה ועבד איסורא, ואזי תהיה חייבת לצאת מיד.

ג תירון נוסף הביא הר"ן: 'ואחרים תרצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני, דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה, שהיא משועבדת לו. אלא משום דהא מילתא דטמאה אני לך כספא לה תקינו במשנה ראשונה להאמינה. דאי לאו דקושטא קאמרה לא הות מזלזלה נפשה למימר הכי, ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באחר אוקמוה אדינא'.

כלומר, אין כאן תקנת חכמים מחודשת כלל, אלא החזירו חכמים את הדין למקומו. משורת הדין לא הייתה האישה נאמנת לומר שנטמאה כי על ידי כן מפקיעה עצמה מבעלה והיא משועבדת לו, ובכהאי גוונא אין כלל דין שריא אנפשא חתכא דאיסורא. וכן באר באגר"מ אה"ע"ז ח"ד ס"ה יב זאת: 'ופשוט שלשון תקינו במשנה ראשונה להאמינה, אינו תקנת חכמים להאמינה אף שאינה נאמנת מדאורייתא דהא תנן למשנה ראשונה יצאה ונוטלת כתובה ואם לא היתה נאמנת מדאורייתא לא היה שייך לחייב לבעלה הכהן שהיא גרמה שיגרשנה שיתן לה כתובה, ורק לאיסורא היה שייך שיאסורה על בעלה

כדבריה ולא להוציא ממון. אלא הוא משום דכיון שהוא אומדנא שאמדו חכמים שקושטא קאמרה קרא לזה בלשון תקנו במשנה ראשונה, אבל אחרי שאמדו כן חכמים הוא מדאורייתא, דהתורה סמכה על אומדנא דחכמים כבכל התורה. אומנם בתחילה האמינה מתוך סברא שלא הייתה מביישת עצמה לומר שזינתה אם לא היה הדבר אמת, ברם לאחר שראו שיש חשש שאומרות כן משום שנתנו עיניהן באחר ומשקרות, ביטלו את התקנה והחזירו הדין למקומו הראשון שאינה נאמנת.

ישנה נפק"מ חמורה בין התירושים, האם האישה נאסרת לבעלה. לשני התירושים הראשונים אין כלל איסור, היות וחכמים עקרו או הפקיעו אותו לגמרי. אך לפי התירוץ השלישי, אכן נעשה איסור אך היא אינה נאמנת משורת הדין ללא עדים לספר לבית הדין שכך היה, אלא נאמנת רק כלפי עצמה.

לדינא, השו"ע והרמ"א בס"י קטו סע"ו פסקו שאם הבעל מאמין לאשתו⁴³ שהיא נאסרה עליו – הרי הוא אסור בה, וחייב לגרשה. לעומת זאת הרמ"א בס"י קע"ה הביא הסוכרים שמשמתין את הבעל אם מאמין לאישתו. אולם, האחרונים האריכו בעניינים אלו, והוסיפו פרטים רבים אימתי יכול הבעל לומר שהוא מאמין לה, והדבר תלוי בכמה וכמה דברים [כגון אם הוא מאמין לה גם בשאר דברים שהיא אומרת, ואם יש רגליים לדבר, ועוד]. ויש מקרים שעליהם כתבו הפוסקים שיש ללמד את הבעל שיאמר שאינו מאמין לאשתו, כדי שלא יהיה צריך לגרשה בעל כרחו, ויעבור על חרם דרבינו גרשום. אכן, עם זאת, הכלל העיקרי הוא שאם הבעל אכן מאמין לה, ודאי שהוא עובר על איסור אם ימשיך להיות עמה, וחייב לגרשה.

נאמנות בדרך וידוי

במקרה מעין דין, האישה מודה ומגוללת את סיפורה בצער ובדרך תשובה ובידוי, וניכרים דברי אמת, שלא מחמת שמבקשת לצאת מבעלה מספרת ולא משום שחלילה שענינה נתנה באחר, אלא לפרוש מדבר עבירה ועוון. ויש לעיין אם ככה אי גוונא יאמינו לדבריה.

החיות יאיר בס"י עב והשיבת ציון בס"י עד סברו שנאמנת האישה כשאמרה דרך וידוי שזינתה, שכן ניכר שאינה משקרת ואינה נותנת עיניה באחר, אלא מתוך דרך תשובה מבקשת כפרה ולהנע מעוון בהמשך. וכ"כ הב"ח בס"י צ"ח: 'ותו דלפע"ד לא מציא הכא למימר דבשביל שנתנה עיניה באחר אמרה דטמאה היא, דא"כ היה מספיק לה שתאמר טמאה אנכי לבעלי דינתה... עם פ', אבל כאן שהודית שזינתה עם שלשה מנאפים אין ספק שגילתה חטאה הרבים בפני ב"ד כדי לסדר לה תשובה על רוב פשעיה, וקושטא קאמרת... והיתה ההודאה דרך תשובה בבכי וזעקה... אין כאן חציפות לאוכוחי מינה דמשקרא'.

הנודע ביהודה א"ח ס"י לה סבר לתלות את שאלת נאמנותה בין משנה ראשונה לאחרונה, שכן למשנה ראשונה די בבחנת כנות דבריה, אך למשנה אחרונה דרוש גם שיהא 'רגלים לדבר' להאמינה, ואין בידוי כדי להוות 'רגלים לדבר': 'ומצד המשנה הראשונה היתה נאמנת. אלא שמשנה אחרונה אמרה עיניה נתנה באחר, ובזה מועיל רגלים לדבר... אבל כאן איזה רגלים לדבר יש כ"א דברי המתודה ומה לנו ולוידוי שלו להאמינו על האשה. ואזי לא יהא ההודאה דרך וידוי משקל נוסף בכדי להאמין לעדותה. כן כתב הנובי" תניינא בס"י יב שאין להאמין לה אף שאמרה בדרך וידוי כל עוד שאין רגלים לדבר: לא החמירו ברגלים לדבר אלא ביש רגלים לדבר בלי אמירה דידה, שאף אם לא היתה אומרת כלל שזינתה, רגלים לדבר ממקום אחר שזינתה זה מצטרף בהדי אמירה דידה'.

בנוסף לכך, יש לתלות את שאלת נאמנות האישה כשמודה בדרך וידוי במחלוקת התירושים בר"ן בביאור המשנה ובטעם ששללו את הנאמנות מהאשה. שכן אם אינה נאמנת מפאת שחיישין שענינה נתנה באחר, הרי כשחזינן שמספרת בדרך וידוי ותשובה, יש להאמינה, ברם אם אינה נאמנת בשל שיעבודה לבעלה, מה לי אם מספרת הדברים דרך וידוי. וכך העיר הנודע ביהודה אה"ע"ב ס"י ע: 'ונראה דלפי מה דמסיק הר"ן... שהיתה נאמנת לא ע"פ דין היתה נאמנת, ואדרבה מצד הדין אין האשה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו, אלא רבנן תקינו שתהא נאמנת משום דמסתמא קושטא קאמרה. ומעתה משנה אחרונה ביטלה התקנה מטעם שענינה נתנה באחר... וכיון שנתבטל התקנה שוב ממילא נשאר הדין ואפילו היכא דלא שייך עיניה נתנה באחר מ"מ כיון שנתבטל התקנה ראשונה ממילא לא מהימנא'.

הפת"ש בס"י קטו ס"ק כה בסופו הביא תשובת מהר"י ט"א ס"י צב שסבר שאף דחזינן שהאשה מבקשת לחזור אחר האמת ולא לקלקל, מ"מ לא נאמנת לאסור עצמה על בעלה. וכן הביא מהתורה" בס"י רכב שאין ליתן נאמנות יתר למודה מתוך מניע של כפרה, שכן אכתי יש לחשוש שיש לה מניע אחר לגולל דבריה באופן זה, וסבר שאין להאמין באופן גורף לדברי האשה שטוענת שנאסרה.

⁴³ באג"מ אה"ע"ב ח"ג ס"י ל סבר שהבעל לא יכול להאמין לאישה על סמך שמכיר בה שלא היתה משקרת, שכן זה נוגד את אומדנת חז"ל, וינדו אותו ע"כ: 'אך שייך לומר שיהיה ממשות בדבריו נגד אומדנא דחז"ל, וצריך הב"ד לומר לו שהוא טועה במה שמאמין לה מצד סברא זו... אף אם הוא ת"ח שיועד דחז"ל אמרו שאינה נאמנת ואומר שמ"מ הוא מאמינה, אין דבריו כלום ואין בהם ממש להחשיב כשירה אנפשיה חתיכה דאיסורא, מאחר שאומר לנו הטעם שמאמין לה שהוא נגד חז"ל... וגם פשוט שאיכא בזה בטלה דעתו, דאם אמרנו בעלמא בטלה דעתו אצל כל אדם, כ"ש שאמרנו בטלה דעתו אצל דעת חז"ל שהכופר באומדנא שלהם הוא בדין אפיקורס'. א"כ ראה ממש רגלים לדבר, שאז גם ב"ד היו מאמינים לדבר: 'ומוכרחין לומר דמה שנאסרה עליו כשאומר הבעל שהוא מאמינה, הוא דוקא באופן שאומר דראה עניני כיעור ושאר דברי שם שאת לו מהם רגלים לדבר שלכן מאמינה, משום דבכה"ג אם היה גם לב"ד רגלים לדבר ע"י עדים שראו בה עניני כיעור ושאר"ד היה נעשה גם לב"ד ספק ורגלים לדבר והיו אז מאמינים. אך מכיון שלכא עדים לא ידוע זה לב"ד ואין להם רגלים לדבר שלכן אין מאמינים לה, אבל הוא שודע שאר הענינים ויש לו רגלים לדבר שפיר מאמין לה שנמצא שאינו אומר נגד אומדנא דחז"ל, שלכן נאמן על עצמו מדין שאי אנפשיה'.

וכן סיכם בסוף דבריו שם: 'ולכן נראה כדכתבתי שאם אמר הבעל שמאמין לה מסבתו בעלמא שלא תשקר בדבר שהוא נגאי על עצמה אין נאמנותו כלום. ומסתבר לע"ד שאף במכיר את אשתו שאינה משקרת בשום דבר נמי אין לזה דין קים ליה בגוה לענין להאמינה באומרת טמאה אני לך, דהרי אפשר דלענין תאוה וציה"ר גדולה מה שרובית להנשא לאחר שנתנה עיניה בה, אין ראייה ממה שאינה משקרת לשאר דברים שאין להם תאוה וציה"ר כזה, שלכן כשאומר שיש לו רגלים לדבר יכול להאמינה'.

יש להוסיף ע"כ, שישנו דיון בפוסקים אם אדם משים עצמו רשע דרך וידוי, כפי שמוכח בפת"ש ביד"ד בס"א ס"ק כא. והוכח מהתוס' בב"מ בדף ג: בד"ה 'מה' שנאמן. לעומת קונטרס הסמיכה למהר"ב"ח שבאר בדברי התוס', שרק כשרוצה להימנע מעשיית איסור נאמן להשים עצמו רשע, אך לא כל דרך וידוי. ואזיש לבחון א"כ כל 'וידוי' ודרך תשובה של האישה מה המניע, ואם נעשית בכך רשע.

מה תעשה האישה שיודעת שנטמאה, והבעל אינו מאמינה?

בכדי לאסור אישה לבעלה צריך עדות עדים שתברר לנו את שהתרחש במציאות, ואזי בית הדין יפעל בהתאם למידע המאומת, ואף יכפו לנהוג בהתאם לפסק דין. ברם בהעדר עדות עדים כשרים, אין לבי"ד מידע לאסור את הזוג. אומנם אם אחד מהצדדים מכריז שהם אסורים, אז מדין 'שויא נפשה כאיסורא' הוא נאסר על בן זוגו, אך התחדש במשנתנו, שהאישה לא 'נאמנת' להצהיר כן.

כעת נברר, מה מוטל על האישה לעשות. בי"ד לא קיבל גירסתה, בעוד היא מודעת לאמת הצרופה ולאסור הרובץ עליה. דומה הדבר שאם לא ימצאו עדים לאסור את הבשר, ואני יודע באופן וודאי שהוא טרף, שיהא אסור לי באופן מוחלט לאכול ממנו. אדרבה, בי"ד יכפה עלי לבל אך אוכל ממנו ואף ילקה אותי בשל ההצהרה והוודאות שלי שהינו אסור, הגם שהבשר מותר לכל העולם.

במשנה דלעיל התבאר שהאישה אינה נאמנת לומר שזינתה, אך אם בעלה מאמין לה – אכן הם נאסרים. ואם הבעל לא מאמין לה, מה תעשה האישה, תעבור איסור ביודעין?

יש לתלות את המענה לאישה זו במחלוקת התירוצים הקודמת. אם חכמים תיקנו והפקיעו את הקידושין ואת האיסור, אזי הינה 'באמת' מותרת לבעל, ותמשיך להיות עם בעלה לאורך ימים ושנים. ברם, לתירוץ האחרון של הר"ן, היא באמת עוברת איסור ורק בשל שיעבודה לא נאמנת ולא מורים להם להתגרש, ומה תעשה האישה שיודעת בנפשה את האמת המרה והאסורה.

שלש גישות נאמרו ביחס לאופן התנהגות האישה במקרה שיודעת שזינתה ובעלה לא מאמינה:

א. מדברי המשנה עולה שהאישה יכולה להמשיך בחייה עם בעלה כל עוד אין עדים שאוסרים אותם, מאחר ודבריה לא התקבלו, גם עליה לא חל איסור ואף אוכלת בתרומה ולא אמרו לה להמנע מלאכול – הוי אומר שליכא איסור כלל. וכל עוד אין רגלים לדבריה ויאששו את גירסה, לא חל עליה האיסור בשל שיעבודה לבעלה.

כן מבורר בשו"ת חתם סופר ח"ד אבה"ע"ז ב"ס ק: 'אבל הכא שעומדת בדבריה וצווחת יודע אני בעצמי שאני אסור' לשמשך קשה הדבר קצת. ומ"מ עשה אנך כפרסת לשמוע דברי הר"ן, דלאו כל כמינה, ומחויבת לשמשתו עפ"י משנה אחרונה אחר שהעמידו על דין תורה'.

בשו"ת ציץ אליעזר הל"ט ס"ה לו דן באישה שזינתה עם נוכרי לפני נישואיה, ונשאת עם כהן וחזרה בתשובה, ונודע לה מהאיסור, אם תגלה לבעלה⁴⁴. וכתב הציץ אליעזר: 'מה יועיל אם תגלה לבעלה מכיון שעל פי דין תורה אין הבעל מחויב להאמינה, וכך יורו לו אם יבוא לשאול על כך, וזה יגרום אפוא רק לסיבוכים ומשברים בחיים המשותפים שלהם. וכפי שכתב כת"ר כ"י "המצב עלול לגרום תוצאות נפשיות חמורות על שניהם". הוא הוסיף שגם במקרה זה קיימת עוד סברה שהיא אינה מוזהרת מאיסור כהונה והוא לא יאמינה. אך גם באיסור אשת איש, שייך עיקר טעמו, שאין לה להתוודות בפני בעלה מפני שאינו חייב להאמינה, ולא יאסור.

ב. היש"ש ביבמות פ"ב ס"ה יח סבר: 'שהתורה לא אסרה אותה על בעלה היכא שלא ידע שנטמאה, אם לא בקניוי וסתירה, וא"כ אפי' את"ל האמת שזינתה, התורה התירה לו, והיא משועבדת לו, וקרקע עולם לפניו'. למד מדבריו הגר"ז א"בשו"ת מנחת שלמה הניינא ס"ה קל: 'ומשמע שהאשה מותרת לורק כקרקע העולם, אבל היא עצמה אסור לה לעשות מעשה בקום ועשה להתקרב לבעל, אם היא יודעת באמת שזינתה'.

לדידה, אין לאישה לעשות פעולת קירוב וליזום קירבה בשל האיסור שעליה, אך איננה צריכה לספר לבעל ולהשמט ממנו, ולא לפרק את הבית.

ג. בחידושי ר' שמעון שקופ בכתובות ס"ה י סבר שכיון שהאישה יודעת שהיא אסורה אף שקיים עליה שיעבוד, היא מחויבת להשמט ולהמנע מהעבירה והאיסור. ודימה זאת לכך שחייב אדם להמלט מהאונסים אותו לעבור איסור: 'דהאדם עצמו ודאי צריך לעשות כפי ידיעתו, ובאשה אינה נאמנת דרך בדבר שהנהגת האיסור הוא בידו וכולל למנוע כפי רצונו הוא בעלים על זה ויש לו נאמנות וממילא כופין בית דין לעשות כדבורו, אבל בדבר דלית לה כוח המניעה מחמת שעבוד הבעל אז אין בית דין משגיחין ואדרבה כופין אותה למלאות שעבודה והיא אם ידעת האמת שנטמאה מחויבת למסור נפשה שלא לשמוע לבית דין, כדין שאר מאנסין אותה'.

⁴⁴ בשו"ת עונג יום טוב ס"ה קסט הביא עיצת ת"ח אחד שלוח גט לאישה ולבטלו, כך שיועיל מדאו' ולא מדרבנן: עצה טובה באשת כהן שאמרה שנטמאה תחת בעלה, שיתן גט ע"י שליח ויבטל שלא בפניו בפחות משנים, ודיק"ל דלא הוה ביטול כדאיתא בשו"ע אה"ע... דהטעם דביטול פחות משנים לא הו' ביטול משום מה כח ב"ד פה. אבל מדאורייתא מהני אפילו שלא בפני שנים. וכיון דהוה רק מדרבנן, ע"כ דהטעם דאפקינהו רבנן לקדושין מיני' כדאמר התם לרשב"ג דאמר ביטלו אינו מבוטל, וכיון דפקע קדושין למפרע לא איכפת לן בזנות דידה א'ם נבעלה לכשר'. אך שלל זאת מכמה וכמה אנפי.

בשורת האלף לך שלמה אר"ח ס"ז נקט שהאישה מחוייבת להודיע לבעל בכדי שיגרשנה ותמנע מעצמה וממנו חטא: אבל בזה שהאשה עצמה מתוודת ומבקשת תשובה א"כ הרי עיקר תשובה לתקן החטא מכאן ולהבא ואין תדור עמו באיסור לכן היא חייבת להגיד לבעל וא"כ היא יכולה להגיד לו בסתר ויוכל בעלה לגרשה בסתר מטעם שלא יודע לאיש למה מגרשה ואין בזה בזיון הבריות ואף אם הבעל לא ירצה להסתיר ויפרסם הדבר הוא עושה בזיון הבריות ולא אנחנו כיון דאפשר להסתיר הדבר ולכן ודאי אין לה תקנה בתשובה רק להגיד לבעל. אומנם בסוף דבריו כותב שמודע לכך שאין בידנו להעמיד הדת על תלוי, ולא יודיעו וע"כ סידר תשובה לאישה זו. והגר"ע יוסף ביביע אומר ח"ב ס"ב ב הביין שדבריו אמורים רק לאישה ששואלת דרך תשובה אם להודיע לבעלה, אך אין לרב להורות מעצמו לספר באם לא ברור לו שהאישה לא תחזור בה מגרסתה, ותהיה לבוז ולקלון.

כן סבר הגר"ז א במנחת שלמה שם: 'לענ"ד יש לפקפק קצת על מסקנתו, דאפשר הואיל והיא יודעת בעצמה שנטמאה, נכון יותר לברוח מהבעל ולא לגרום שתהיין כל בעילותיהם בעילות זנות. ואף על גב דמיד כשאמרה טמאה אני כבר הפקיעו חכמים את הקידושין, מ"מ סברא הוא שזה רק על תנאי אם הם עוד יהיו ביחד אבל לא אם באמת יהיה ביניהם פירוד, וגם להטעם שהיא משועבדת לו ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, מ"מ מסתבר דמוטב להיות מורדת בבעלה כיון שלפי האמת אינה משועבדת מאשר לגרום עקירת דבר מה"ת... אולם נפלאים הם הדברים וכמו שכתבנו קודם, דמצד עצמה היא צריכה לכאורה למרוד מבעלה ולברוח ממנו. וחזר ושנה דבריו שם בסק"ו השני: 'לענ"ד דאשה צדקת היודעת בעצמה שתוכל לעמוד בנסיון קשה זה לעזוב את הבעל ולצאת ממנו בלא כלום וגם להתענג כל הימים ואפי' אם ימות הבעל היא אסורה לכהן מעיקר הדין, דשפיר היה ראוי שתעשה כן, כי כך כתוב בתורה. ואף שגם אפשר דכיון שבגלל נשים פרוצות ומשקרות התירו חכמים, הרי גם היא חייבת באמונת חכמים ולא להתחסד ולחוש לזה שכל בעילותיהם זנות וגם על זה שמכאן ולהבא "אפשר" שהם חיים יחד בלי חופה וקדושין, כיון שכך תיקנו חכמים ואין להרהר אחריהם. אך כבר כתבנו קודם דמסתבר שגם זה הוא רצון החכמים שצדקנית גמורה שפיר תתנהג כדת וכהלכה ולא לעקור דבר מה"ת או להפקיע קדושין, כי לעת עתה לא ראינו מי שכתב שבי"ד צריכים לומר לה שלא תאמין בעצמה שתוכל לסבול לאורך ימים את הברידות והצער הזה ולחשוש שתתחרט אח"כ ולא תוכל לעמוד בנסיון קשה זה. ולכן מוטב שלא תסמוך על מה שהיא חושבת עכשיו, וטוב יותר לסמוך על מה שהתירו חכמים אף אם האמת היא כדבריה'.

הגר"ז א בתשובתו הנ"ל הורה אומנם לדינא, שמעיקר הדין מחוייבת להודיע ולפרק את הבית בכדי לא לעבור איסור שמודעת איליו, אך הוסיף שאם ברור לה שלא יאמין לה בפועל לא תספר לבעלה: 'גם צ"ע באשה שנשלה וזינתה ויודעת ברור שבעלה לא יגרש אותה משום כך דאפשר שאינה חייבת לבזות עצמה ולספר לו, לפי הטעם שהיא משועבדת לו וגם יודעת האמת שכך הוא האמת שבעלה אינו צריך להאמין לדבריה, ובפרט להתח"ס וכמו שכתב כת"ר דמפשטות דבריו משמע שבי"ד מחייבים אותה לשמשתו. אך כאמור, שיטתו היא שעדיף שתמצא דרך לסיים את נישואיהן: 'דמצד עצמה היא צריכה לכאורה למרוד מבעלה ולברוח ממנו'.

כן הגר"ש אלישיב בקובץ ישרון כרך כח, ניסן תשע"ג עמ' רמו סבר שמה שנאמר שמלמדים את הבעל שלא יאמין לדברי האישה שנטמאה, אמור רק במקום שהאישה חזרה בה, וטוענת עתה שהיא מותרת לו ורק בדתה דברים בשקר ואינה רוצה בגירושין. אך אם הבעל מאמין לדבריה לא הפקיעו חז"ל את הקידושין, וע"כ צריכה לגלות לו. והביא כן מדברי העונג יו"ט בס"י קסט.

בשורת בית אפרים אה"ע"ז ס"ז קכו סבר שהאשה מחוייבת לספר ולהודיע לבעל, כדי שאם יאמין לה, יפרוש ולא יחיו באיסור. ואם לא יאמין, אזי מדין אפקעינהו ימשיכו את ביתם במשותף. וביביע אומר ח"ב אה"ע"ז ס"ב ב הביין שדבריו אמורים רק באם דבריה ישמעו ויתקבלו, ואם לא 'שתיקתו יפה לו מדבריו'.

בשורת משנה הלכות ה"ט ס"ז רצה גם חילק בין היכא שיוודעת שבעלה יאמין לה ויפרוש, שתודיע לו מחמת האיסור החמור: 'ולפום ריהטא אי ליכא רגלים לדבר א"כ כיון דאינה נאמנת וגם הבעל אסור לו להאמין לה מתקנת רגמה"ג שלא לגרש בע"כ, א"כ לית דין צריך בשש דאין צריכה לומר לבעלה כיון דממילא לא יועיל אמירתה כלום, רק שאפשר שיויק לשלום בית על להבא, ולכן יותר טוב לסדר לה תשובה על חטאה ולא תגיד לבעלה. האמנם לאחר העיון אכתי לא ברירא לי הא מילתא שהרי... אינה נאמנת היינו דוקא היכא דהבעל אינו רוצה לגרשה, וכן היא אינה רוצה להתגרש אבל היכא דהבעל מאמין לה והיא מרוצים להתגרש לכאורה ליכא הו"א שאין רשאים להתגרש... אבל היכא דהוא מאמין לה שזנתה תחתיו ודאי מצוה לגרשה אלא מכת תקנת חדר"ג אין צריך להאמין לה. אבל ודאי אם היא מרוצה לקבל גט והוא רוצה לגרשה, כה"ג ודאי דמותר ומצוה לגרשה אף למשנה אחרונה'.

וזאת יש לציין, שאישה שמעלה ונטמאה תחת בעלה הכהן, ואח"כ ילדה מבעלה הכהן ילד/ה, הילדים נחשבים לחללים. כלומר, הבת שנולדה לאחר מעשה טומאה זו אסורה לכהן, ואם הוא בן – אינו בר כהונה כלל, ובנותיו או נכדותיו כולל כל הדורות אסורות לכהנים. אומנם כהונת הבעל לא נפגמת כלל, ואם אינו יודע או שאינו מאמין לה – הוא נותר כהן גמור לכל דבר.

האם מי שנטמאה בסתר ללא עדים – נאסרת

רוב הראשונים והפוסקים לא הצריכו עדים על מעשה הטומאה, אלא בכדי להעיד על המעשה וליצור וודאות שעל פיהם יפסקו בי"ד לאוסרם. אך גם בלא עדות העדים, נאסרים. ע"כ אם הבעל יודע מהמעל ומהטומאה או מאמין לאישה, הם נאסרים. כיון שהמעשה עצמו הינו אוסר את הזוג, גם בלא נוכחות עדים.

ברם יש שסברו שמעשה טומאה ללא עדים אינו אוסר את הזוג, כיון שדרוש נוכחות עדים על מעשה בכדי לאסור אותם. לדבריהם, מוגדרים העדים כעידי חלות, ולא רק בכדי לברר לבי"ד את שהתרחש.

בשו"ת שואל ומשיב קמ"א ס"ה רסב העלה הגרי"ש נתנון שכיון שמעשה הזנות הינו בגדרי דבר שבערוה, אזי צריך שני עדים שיהיו נוכחים בעת המעשה בכדי לאוסרה: 'נראה דיש מקום לחלק דבמקום דבעי שני עדים כמו בדבר ערוה דבעי שנים ואם אין עדים לא אסרה התורה, א"כ ממילא ל"ש שו"א אנפשה חד"א. דכל שמושעבדת לאחרים א"כ אינה נאמנת, וכל שאינה נאמנת אף אם נימא דאמת הדבר, לא נאסרת כל שאין שני עדים. ול"ש אין מאכילין לאדם דבר האסור לו, דכל שאינה נאמנת א"כ אין כאן עדים, ולא נאסרה. ולכך בטמאה אני לך, או בדבתהו דר"ח דהוה דבר שבערוה ל"ש שו"א חד"א. אבל בשאר איסורים, דכל דאמת הדבר היא נאסרת אף שאין עדים, א"כ שייך שו"א אנפשה חד"א אף דמושעבדת'.

בהמשך תשובתו כתב שסברא זו נתונה במחלוקת בדברי הגמ' בכתובות: 'ובמ"ש למעלה בדבר ערוה דבעי שני עדים ל"ש שו"א אנפשא חד"א, דכל שאין עדים אף אם אמת הדבר לא נאסרת... וכאשר השקפתי בזה מצאתי כי הוא מחלוקת הקדמונים בכתובות דף ט'. בהא דפריך ומי אמר ר"א הכי, והא אמר ר"א אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה. והקשו התוס', דאיך אפשר לומר דל"ש שו"א אנפשה חד"א, הא האומר לאשה קדשתיך נאסר בקרובותיו. וכתבו, דס"ל למקשן דאין דבר שבערוה פחות משנים, ואפילו ראה אדם שזינתה אשתו רק שלא היו שם עדים לא נאסרת עליו... מבווא מדברי התוס' דבמקום דהוה דבר שבערוה ובעי שני עדים, ל"ש שו"א אנפשי חד"א ומ"ש דס"ד דמקשה י"ל דבאמת לפי המסקנא שייך שו"א אנפשי חד"א אף דבעי שני עדים והיינו היכא דאינו משועבד לאחר בזה יכול לאסור על עצמו דבר המותר ג"כ, וא"כ מה בכך דאינו דבר שבערוה בפחות משני עדים, מ"מ יכול לאסור על עצמו והבעל שו"א אנפשי חד"א, דל"ש שעבוד דיכול לגרשה ולהפקיע שיעבוד. ובאמת שהקדמונים בשטה מקובצת האריכו בזה דאף בדבר שבערוה דבעי שני עדים שייך שו"א חד"א. הרי שלתוס' דרושים עדים בכדי לאסור את האישה בהיותה חבה בכך לאחרים (בעלה) ככל דחוב שחב לאחריו, ולשיטמ"ק אף בלא עדים נאסרת.

גם הרש"ש הוכיח מדברי הגמ' בכתובות בדף ט. ששאלה מדוע בת שבע לא נאסרה על דוד מכה הדין שאסורה לבעל אסורה לבעל, והגמרא תירצה בתירוץ הראשון שכיון שנבעלה באונס, לא הייתה זו ביאת איסור ולא נאסרה על בעלה, ומדלא נאסרה לבעל לא נאסרה לבעל. הרש"ש סבר שאף לו היה זה ברצון כיון שלא היו עדים ואינו מאמין לה - לא נאסרים. וסיים דבריו: 'להורות הלכה למעשה'. האגרות משה אה"ע ח"א ס"ה יד תמה על דבריו: 'הוא תמוה מאד, דאיזה דמיון הוא לאונס. דהתם לא נאסרה כלל אף אם נדע שאנסה, אבל הכא הרי נאסרה בעצם והם יודעים דאסורה לבעל, דלא בעינן עדים אלא לברורא'. והביא שלל ראיות לאסור בשל המעשה עצמו אף בהעדר עדים.

וכן סבר בשו"ת רב פעלים ח"א אבה"ע ס"ה א שנדרשים עדים בכדי לאסור את הבני זוג, והביא את דברי השואל ומשיב קמא ואת הבני אהובה וסבר שלא צריך להודיע לבעל, כיון: 'דיש לו לסמוך על סברת הגדולים דסברי אין כאן איסור לבעל כל שלא היו עדים, וכ"ש בצירוף אותם הטעמים הנו"ל... ועוד שהוא אינו רואה בעיניו שהבעל בועל את אשתו, דאולי יש לו סיבה שאינו יכול לבעול, וגם עוד אינו ברור לו דיאמין ויפרוש'. ותמה על פוסקים אחרים שלא הביאו שיטה וסברא זו בתשובתם, וסיים בהכרעה ברורה להשען על שיטה זו בצירוף טעמים נוספים, ולא לחייבם בגט: 'מיהו מכה אותם הסוברים דאם זינתה שלא בעדים אינה נאסרת, ואין בעילתו חשיבה בעילת איסור, יש לסמוך בצירוף כל אותם הטעמים הנו"ל'.

הגר"ע יוסף הביא ביביע אומר ח"ב אה"ע ס"ב ב פוסקים נוספים שנשענו על שיטה זו של רב פעלים, וסיים שם באות ה: 'והוצה להקל כד' כל הרבנים הנ"ל במקום כבוד הבריות ובדאי שאין מזניחין אותו. אך לא נשמע שמכחו הכל להתיר רק על סמך יסוד זה לבדו.

האם ישנו חיוב על עד אחד להעיד

מדברי הרא"ש במסכת מכות פ"א ס"ה יא למדנו שיש חיוב על היודע דבר איסור ומכשילה של חברו להעיד בבי"ד, וזה לשונו: 'כי כל הרואה דבר ערוה מחויב להעיד לקיים מה שנאמר ובערת הרע מקרבך'. נראה שהמניע לעדות זו צריך שתהיה לבער את הרע, ולא איירי הכא מדיני אפרושי מאיסורא, שכן אז לא היה מגביל הרא"ש דבריו רק לדבר ערוה, אלא לכל מילי דאיסורא.

הכסף משנה בהלכות עדות פ"א ה"א למד שאף הרמב"ם סבר כן, שכן הרמב"ם כתב שם: 'העד מצווה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע, בין בעדות שיחייב בה את חברו בין בעדות שיזכהו בו, והוא שיתבענו להעיד בדיני ממונות שנאמר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו'. הרי שפתח דבריו בלשון יחיד, ואף עד יחיד חייב להעיד מיוזמתו, וסיים שעל העד להעיד רק אם 'יתבענו להעיד': 'נראה מדבריו דבדיני נפשות אפי' לא תבעוהו חייב, ואפשר דטעמא משום דחייבים העדים לינקם ממנו. וסמך לדבר מצאתי שכתב הרא"ש ז"ל פ"ק דמכות שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד לקיים מה שנאמר ובערת הרע מקרבך'. הרי שמטרת העדות להנקם מהסורר ועבריי. ואם נועדה 'מצוות העדות' לאפרושי מאיסורא, לא היה נכון להמתין בדיני ממונות שיתבענו, אלא היה מחוייב מיוזמתו להעיד להשיב החוב ולאפרושי מאיסורא ולהשיב אבדיה לבעליה.

אך יתכן, שמצוות העדות אמורה רק על שני עדים, שכן איתא במסכת ב"ק בדף נה: 'ארבעה דברים, העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים... והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו'. ופירשה הגמ' שם בדף נה. זאת: 'במאי עסקינן, אילימא בבי תרי, פשיטא דאורייתא הוא אם לא יגיד ונשא עונו. אלא בחד'. הרי שחובת העדות אמורה רק על שני עדים שדבריהם

יתקבלו בבי"ד, כפי שהביא רש"י שם בד"ה 'אם לא יגיד' את מאמר הגמ' בסוטה ב: ובסנהדרין ל: 'כל מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים, עד שיפרט לך הכתוב אחד, כדכתיב לא יקום עד אחד באיש'. שכן בעדותם ובדבריהם הינם יוצרים את פסק הדין ע"י הדיינים. אך לעדות עד אחד אין השלכה ישירה וחלוטה, ולכן חיובו להעיד הינו רק בדיני שמים⁴⁵, כמש"כ הר"ן בפרק שבועת העדות ב"דף טו: מדפי הר"ף בשם הרא"ה והרמב"ן. ואילו הקצוה"ח בס"י כח סק"ג נקט שחיובו של עד אחד הינו מדיני השבת אבידה, שכן בידו לסייע ולקרב את הישר והדין להשיב את הממון לבעליו.

רעק"א בגליון הש"ס הקשה על דברי רש"י, מהדין שעד אחד שראה סוטה בקלולה שהוא נאמן, שאם לא העיד מחוייב קרבן שבועה. הרי לן שיש חיוב על כל עד אחד המועיל בעדותו להעיד, ואם ימנע מלהעיד יעבור על דין 'אם לא יגיד', ולא דוקא שני עדים עוברים על כך. ולבאר הדברים, יש לחדד את מצות העדות עפ"י דברי המנחת חינוך במצוה קכב ס"ק א: 'וז"פ דודאי בד"נ ובכ"מ שאין עדות ע"א מועיל כלל בודאי אין מצוה עליו. ופעמים יש עבירה כהאי דטובי' חטא וזיגוד מינגד. ובמקום דמהני ע"א ומחייב ממון כמו בטומאה ומיתה וכדומה... דחייב אפילו קרבן שבועת העדות בודאי חייב להעיד, ומ"ע עליו אפילו בלא שבועה כמו שני עדים. אך בע"א בממון שאינו מחייבו אלא שבועה, ודלמא היה נשבע על שקר בזה פטור מהמ"ע רק בד"ש'. הרי שהפסוק מורה חיוב להעיד רק על עדים שוודאי יועילו בעדותן להשיב את הממון לבעליו, בניגוד לעדות עד אחד שאף שמחייב שבועה, יתכן והבעלים ישבע לשקר, ויכחיש דברי העד, נמצא שלעדות עד אחד אין כח מוחלט בידו כפי שיש לשני עדים. ולהכי לא חייבתו תורה להעיד, אלא מדיני שמים.

ושמא, רק בכהאי גוונא שיש תועלת בעדותו של היחיד מיירי הלבוש בס"י כח סק"א שעד אחד מצווה להעיד, וכך כתב: 'כל מי שיודע עדות לחבירו והוא כשר להעיד לו, ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב מן התורה להעיד לו... שלא חייבה התורה להעיד אלא ממדת גמילות חסדים כמו השבת אבידה... ואין חילוק בין אם הוא לבדו יודע בעדותו בין אם יש אחר עמו, שכשם ששני עדים מחייבין אותו [ממון] כך האחד מחייבו שבועה, ודילמא לא היו משתבע לשיקרא ומשלם ונמצא מרויח זה בעדותו, לפיכך יבא ויגיד, ואם לא יגיד ונשא עונו.'

ויש לדון בדין עדות באיסורין, שכיון שעד אחד מועיל בעדותו, יהא מחוייב מהתורה להעיד. ומסתבר, דאם מטרת העדות הינה מפאת נקמה, כפי שכתב הכ"מ: 'לינקם ממנו', לא תהיה חובת נקמה באיסורין. אך אם יש בכך ניקוי האיסור, כלול בהאי חיובא דלעיל. אולם תלוי הדבר במידת התועלת בדבריו, שכן בנידון דידן שהו' דבר שבערוה' דבעיני שנים, רק באם הבעל יאמין לעד יהיה חייב לפעול על סמך עדותו, וע"כ אם לא ברור שיאמינו לא יהא חייב להעיד בדבר רק בכדי לעורר תסיסה בבית. וראה בהגהת רעק"א בריש ס"י כח שאין חיוב להעיד כשלא תועיל עדותו לבי"ד 'משפטי' מעבר ליירא את הצד השני: 'אף דאפשר דמיראתו מודה מ"מ כיון שאין עדותו פועל כלום בשום התחייבות דבל"א"ה חייב שבועה דרבנן לא מקרי עליו שם עדות ולא מחייב במה שאינו מפחיד לחבירו דמשום זה לחוד לא מחייב.'

ואם עדותו תפריש מאיסורא, הלא כבר כתב הרמב"ם בהלכות עדות פ"א ה"ב שחייב להעיד ולא פרושי מאיסורא אף אם כרוך בנחיתות כבוד העד: 'היה העד חכם גדול והיה בבית דין פחות ממנו בחכמה, הואיל ואין כבודו שילך לפניהם עשה של כבוד תורה עדיף ויש לו להמנע, במה דברים אמורים בעדות ממון. אבל בעדות שמפריש בה מן האיסור וכן בעדות נפשות או מכות הולך ומעיד שנאמר אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב'. נמצא, שאם יודע שדבריו יתקבלו על הבעל, יהא חייב להעיד. ואם לא ברור שיתקבלו דבריו, אז לא תהיה לו מצוות עדות, אך כבר ברר הנודה ביהודה או"ח בס"י לה שנוטר עליו חובת תוכחה: 'אם ה' ברור לו שיאמינו הבעל ויעשה פעולה להפרישו מהאיסור היה חייב להודיעו כנ"ל. א"כ גם עתה שאינו ברור לו איהו מחוייב למעבד את שלו, ולא גרע ממצות הוכח תוכיח שאמרו במס' שבת אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי עינין שם דף נה'.

מעין דברים אלו כתב הפת"ש בס"י כח סק"ד בשם השער המשפט: 'דמ"ש הרמב"ם והטור והוא שיתבענו שיעיד לו, היינו לאפוקי כשאדם יודע עדות לחבירו והבעלי דינים עדיין אין דנין זה עם זה, או שדנין זה עם זה אלא שאינו יודע אם הדבר תלוי בעדותו – אינו מחוייב לילך לב"ד להעיד. משא"כ בדבר איסור או דיני נפשות מחוייב לילך מעצמו כו'. אבל פשיטא אף בדיני ממונות מחוייב להעיד, כשיודע שהבע"ד דנין ביחד והדבר תלוי בו'. ובכך יישב קושיית המשכנות-יעקב בס"י יב מדוע ימתין בדיני ממונות שיתבענו, ומעלים עינו מדין 'לא תעמוד על דם רעך' והשבת אבידה. אך לדבריו מיירי, שלא יודע העד מנחיצות העדות, ברם היכא שיוודע שעדותו תועיל, מחוייב להעיד מיוזמתו אף בדיני ממונות.

ולכאורה קשה על מסקנה זו מדברי גמ' מפורשת בפסחים ב"דף ק"ג:, דאיתא שם שאין לעד יחיד להעיד ולהלעזי בבי"ד: 'שלשה הקדוש ברוך הוא שונא... והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחיד. כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא. נגדיה לזיגוד. אמר ליה, טוביה חטא וזיגוד מינגד. אמר ליה, אין, דכתיב לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסדהת ביה - שם רע בעלמא קא מפקת ביה'. והכיצד אמרינן ליה לאפרושי מאיסורא? אדרבא, בכך עד זה עובר על איסור, כמבאר ברשב"ם בפסחים שם בד"ה 'שם רע הוא דקא מפקת': 'מאחר שאין אתה

⁴⁵ לדיון זה, יש משמעות באם בשל עדותו זאת העד עשוי להפסיד ממון (יפגע כלכלית, יעמוד בפני סכנה ממשית של פיטורין), אם מחוייב להעיד, שכן כך מצוותו, כדבר הרמ"א ביו"ד בס"י קנו סעי' א: 'ואם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו, צריך ליתן הכל ולא יעבור לא תעשה'. או שזהו חיוב לפני משורת הדין, ואינו חייב להסתכן ולהפסיד ממון למען כך. הפת"ש ביו"ד שם סק"ד הביא מהפוסקים שחילקו בין קום ועשה לשב ואל-תעשה, שבשב ואל-תעשה אינו צריך לכבדו את כל ממונו. וא"כ אפילו אם נאמר שהגדת עדות היא מצווה דקאי עליה, מכיון שעובר עליה בשב ואל-תעשה אינו חייב לכבדו עליה את כל ממונו. וראה בפד"ר כרך ה עמ' קלב שהביאו משורת אמת ורובל בס"י קצה שאם יש לעד הפסיד בעדותו פטור מלהעיד. והדברים עתיקים.

נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד, הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל'. והחפץ חיים בהלכות לשה"ד כללו ס"ק יא כתב שאף לשנוא על סמך עד אחד אסור.

אך כבר הבדיל בהגהות מיימוניות בהלכות עדות פ"ה ה"א בין מטרות העדות: 'מכאן למדנו שעד אחד שיודע בחבירו עון דבר שאינו ראוי להשיבע לא יעיד עליו, ואם העיד לוקה משום דאפיק שום ביש עליה, כדאמרין בפסחים גבי טוביה וזיגוד... אבל לאפרושי מאיסורא מעיד, כדאשכחן בקדושין פרק האומר גבי ההוא סמיא שהגיד לו שליח שזינתה אשתו ולא גער בו מר שמואל', וכ"כ הסמ"ג לאוין ס"י ר"ג, וכן פסק הרמ"א בס"י כח ס"ע א: 'ועד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמביא אחד לידי שבועה, או בדבר אסור ואפרושי מאיסורא. אבל אם כבר נעשה האסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו'. וכן הביא החפץ חיים בהל' לשה"ד כלל י הערה יח, ובאריכות בהל' רכילות כלל ט הערה יז שאם יהא תועלת לעדותו, יעיד אף יחיד במגבלות הידועות.

הנודע ביהודה באר"ח ס"י לה תרגם זאת למעשה, והורה לידוע מהאיסור להודיע לבעל בצינעא, לבל יגרום ללעז אך פריש את הבעל מהאיסור: 'הדבר פשוט שסגי שיודע להבעל לבדו. וממ"נ, אם יקבל הבעל דבריו יפרוש מן האשה וטוב לו, ואם לא יקבל הבעל דבריו ולא יאמינו מה תועלת בפועל ריק שיבוא לפני הב"ד, הלא אין הבעל מחויב להאמינו ומה יעשו הב"ד בזה. ולא מבועי' שאינו מחויב לבא לפני הבית דין ואולי אפילו אינו רשאי אח"כ לבוא לפני הב"ד כלל, וחייב אפילו מלקות מד"ס דומיא דעובדא דטובי' וזיגוד בערבי פסחים דף קי"ג ע"ב דהוי כמוציא שם רע. ואף שכתב רמ"א בח"מ סימן כ"ח סעיף א' בהג"ה דע"א דוקא באיסור שכבר נעשה מיחשב מש"ר אבל אם הוא לאפרושי מאיסורא יכול להעיד. והיינו אפילו אם יש ספק אם יאמינו דבריו'.

מהאי טעמא באר הר"ן בריש כתובות ששומעין דברי הבעל שאומר שפתח פתוח מצא, רק משום שסבורים שיבואו עדים ואי מבקש לאפרושי עצמו מאיסורא: 'שמה יתברר הדבר ויבואו עדים, אבל אם איתא דלא מהימן כי אתא קמן, לא שקלינן וטרינן במילתא כלל דאדרבה משתקנן ליה שלא להוציא לעז עליה', כפי שבאר בהערות הגריש"א בריש כתובות.

אם יש חיוב על עד אחד לגלות לבעל ולאפרושי מאיסורא

יש לברר אם מחויב אדם היודע שאשת חבירו זינתה, לגלות לבעל שאשתו נאסרה עליו, ולהפרישם מאיסור. ומצאנו שתי שיטות בפוסקים;

א. הנודע ביהודה במהדור"ק אר"ח ס"י לה דן במקרה שאדם נכשל באיסור אשת איש ושב בתשובה, ושאלתו היא, האם עליו לספר לבעלה כי היא אסורה עליו ולהפרישם מהאיסור: 'אם מחויב להודיע לחמיו שיפרוש מאשתו הזונה, או שתיתקו יפה, כי המה אנשי השם, ויש להם בנים חשובים בתורה, ובמשפחה יקרה ויש לחוש לפגם משפחה, ומשום כבוד הבריות רשאי הבעל תשובה להיות בשב ואל תעשה שלא להודיע לחמיו כלל'.

בתחילת דבריו, הנודע ביהודה דימה את הנידון למחלוקת הרמב"ם והרא"ש, בענין מי שרואה בגד כלאים על חברו בשוק אם מחויב להודיעו, כשמנגד קיים הדין שגדול כבוד הבריות, והעבירה הינה בשב ואל תעשה. שלדעת הרמב"ם הרואה את חברו לבוש כלאים בשוק, חייב לומר לו זאת כדי להצילו מאיסור כלאים בשוגג, והחשיב זאת שעובר על האיסור ב'קום עשה'. ולדעת הרא"ש, אינו חייב להתריע משום שהלובש שוגג, ונחשב כעובר ב'שב ואל תעשה'. והראה שנחלקו בכך השו"ע והרמ"א ביו"ד בס"י שג, אם הלכה כדעת הרמב"ם או כרא"ש בהתאמה. ויש להכריע בנידון זה אם הבעל חייב להודיע לו שאשתו נאסרה עליו, עפ"י מחלוקת זו.

אך בהמשך דבריו, הנובי" סבר שאפילו לפי הרא"ש והרמ"א חייב הבעל להודיע לבעל שאשתו אסורה, ורק באיסור כלאים שהחוטא עובר על האיסור פעם אחת הקלו, אולם במקרה שהבעל אינו יודע שאשתו אסורה עליו, אזי בכל ימי חייו יעבור על איסורים רבים, יש להפרישם: 'אלא שאחר הדיוק בלשונו של הרא"ש גם להרא"ש מחויב להודיע... הרי שגם המתיר לא התיר מפני הכבוד כי אם שעה אחת דהיינו זה שלבוש בכלאים בשוק שתכף שיבואו לביתו יפשטנו מעליו, ושוב לא ילבשו כלל. אבל בנדון דידן שעי' שתיקתו של זה נמצא זה בועל אשתו כל ימיו באיסור, ודאי שאין כבוד הבריות דוחה האיסור כל הימים אפילו להרא"ש'. וסיים: 'א"כ פשוט הדבר שחייב להגיד לבעל האשה להודיעו שאשתו זנתה שיפרוש ממנה'.

הנובי" בחן גם אם סבור שהבעל לא יאמין לו אם מחויב להודיעו: 'אלא שעתה איכא לספוקי במה שנסתפק גם מעלתו במכתבו לו יהיה שחייב להודיע, שמא דוקא במקום שיועילו דבריו בודאי... דיכול להראות לו או אם זנתה האשה בשני עדים, אבל כאן הלא גם אם יגיד אולי לא יהי' מהימן בעיני הבעל כבי תרי, ואז לא יועילו דבריו, כי אין האשה נאסרת אלא בקינור וסתירה או בעדים ברורים ומנ"ל שיהי' מוטל עליו בזה להודיע כלל'. והכריע הנובי" שם: 'נראה שגם זה אינו, שהרי כיון שאם הי' ברור לו שיאמינו הבעל ויעשה פעולה להפרישו מהאיסור היה חייב להודיעו כנ"ל, א"כ גם עתה שאינו ברור לו איהו מחויב למעבד את שלו, ולא גרע ממצות הוכח...'. וסבר שהאחריות מוטלת בעיקר על החוטא עצמו: 'אבל כאן בעובדא הדין שזהו עצמו הנואף, והוא עצמו הוא המכשיל את בעל האשה שהוא בעבירה עם אשתו כל הימים, וכא לחזור בתשובה, פשיטא שמחויב להסיר המכשלה אשר הכשיל. וכל טצדקי דאפשר לי' למיעבד שלא יחטא עוד חבירו על ידו, מחויב לעשות. והרי על כיוצא בו אמרו במס' חגיגה דף ט' ע"ב, הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם. וא"כ כל זמן שזה נכשל על ידו הוא נטרד ח"ו... אבל עכ"פ איהו מחויב לעשות מה שבידו ואם בעל האשה לא יקבל דבריו אפ"ה יצפה לתשובה ויקבל בעל הרחמים תשובתו ברחמים'. אך סבר הנובי" שאין תועלת אם יגש להודיע ולהתריע בפני ביי"ד, שכן בלא עדים וראיה לא יפרישוהו, ואף שיראו שבא להתוודות ולכפר על מעשיו, אין בכך כדי לתמוך בגירסתו ולא יחשב

כרגלים לדבר שיהא סעד לכי"ד להפרישם: 'ולכן העצה היעוצה בזה שהנואף יגיד רק לבעל האשה בהצנע... וא"כ למה יפרסם הנואף את עונו בחנם'. וסידר לו דרך תשובה.

כן סבר בשו"ת כתב סופר אה"ע סי' ז' שיש להודיע לבעל אף אם הוא עד יחיד, שמא יאמינו כבי תרי, וכ"ש אם יודע שמאמן לו בדרך כלל. אך סי"ג, שדבריו אמורים רק לשיטת המחבר השו"ע בסי' קע"ח דאם מאמין לו בלבו חייב להוציאה בלי חולק: 'אבל מאחר שרמ"א מביא דיעות אם יש לבעל להאמינו בזה"ז, ויש דס"ל דכופין אותו לשמש עמה, נ"ל ברור דאין לעד אחד להודיע שמא יאמין לו כבי תרי ואפי' יודע בנפשו שבכל דבר נאמן עליו לא יודיעהו להכניס את הבעל במבוכה ופלוגתא אם מותר להאמין לו או אם נאמן לומר שמאמן לו כמבואר שם, וכ"ש שלא ידקדקו הב"ד ולא יכניסו עצמם במבוכה זו כנלפנ"ד אחר העיון'.

ב. מנגד, הדברי חיים אר"ח ח"א סי' לה סבר שאין הבעל חייב לגלות לבעל שאשתו אסורה עליו. והוכיח משנתו מהסוגיא בשבועות ב"דף ל': שאמרו שתלמיד חכם אינו חייב לבוא ולהעיד בבית דין של פחותים ממנו, משום שאין זה מכבודו, בדיני ממונות. אך באיסורים אמרינן ש'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'". ובכלל איסורים היינו שבית דין באים להתיר אשה להינשא, ואף שהתלמיד חכם יודע שבעלה חי, היתה הו"א שלא חייב לבוא להעיד כשאין זה מכבודו. ובתוס' שם בד"ה 'אבל' הקשו: והלא 'גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתודה'. נמצא שמשום הדין ש'גדול כבוד הבריות' לא יעיד החכם אף שמחמת כן יעברו האישה ובעלה איסורים כל ימיהם. מוכח שאף שיעברו איסורים רבים קיים הדין של 'גדול כבוד הבריות', ולא כדברי הנודע ביהודה.

וסבר שכיון שהבעל לא חייב להאמין לו ואינה נאסרת עליו: 'והנה נחזי אנן בנידון דידן דהנה זה פשוט שאין על הבעל להאמינו, ואדרבה יש אומרים [אה"ע סי' קע"ח סעיף ט' בהגה] שמנדין ליה אם מאמינו שגרם לבטל תקנת רגמ"ה ז"ל... וא"כ גם לדברי הרמב"ם ז"ל אינו צריך להודיע'. וכך הסיק בסוף תשובתו: 'סוף כל דבר והיוצא מכל זה דלפענ"ד, אין על הבעל חיוב להודיע להבעל מפני כבוד הבריות... לכן לפי ענ"ד שאין צריך להודיע. וכן נהגין כמה גדולי הדור שבאו לפניהם החוטאים בדברים כאלו. והנראה לפענ"ד כתבתי'.

בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רפ"ו החזיק כשיטה זו לדינא: 'רגילים אנו למשוך אחרי הוראת הגה"ק דברי חיים חלק אר"ח סי' ל"ה שהתיר להעלים עין, והיסוד בזה היות גם אם כן יגיד אינו חייב לגרשה רק אם דעתו סומך על העד, וכמבואר אה"ע סי' קט"ו סי"ז, וא"כ כ"ז שלא מאמין מותרת עליו מן הדין וכה"ג מותר שלא להעיד'.

בשו"ת יביע אומר ח"ט אבה"ע סי' י' הביא פוסקים רבים שנקטו כדברי חיים, וכן הביא מספר חסידים סי' אלף קיח: 'אחד בא לפני חכמים. א"ל תודיעוני מה לעשות שיהא לי תאוה אצל אשתי, ולא רצו להודיעו כי ידעו חכמים שהיא זונה'. הרי שלא הודיעו לו להפרישו, רק לא יעצו לו רפואה. והוכיח מכל הלין: 'מסקנא דדינא שיש להעלים עין מזה וא"צ להודיע שום דבר לבעליה. ובפרט עתה שזכו לחזור בתשובה, ולהתקרב לצור מחצבתם, ואם נאסור, יפנו עורף לתורה ולמצוה ויחזרו לסדרם. וכדאים הם הגאונים שהתירו לסמוך עליהם'. וחזק בפסק זה את שכתב בפסק קודם ביביע אומר ח"ב אה"ע סי' ב: 'המודם מכל האמור שבכדי שלא תנעול דלת בפני השבים בתשובה, יכולים להקל שלא להודיע לבעל האשה, משום פגם משפחה, וגדול כבוד הבריות. ואין לומר שאין שום תועלת בתשובתו של הבעל'.

אומנם הרמ"א בסי' קט"ו הביא מדברי התרוה"ד בסי' רכב שהנחשד יכול להצטרף לעד אחד נוסף שהודתה בפניו על מעשיה: 'ואם היא הודית לפני אחד שנטמאת, הנחשד מצטרף עם אחד לאסרה על בעלה'. ואז יהיו כאן שני עדים ויהו חייבים להעיד ולספר. אך תחילה יש לברר וכן תמהו הנו"כ, הכיצד נאמנת בהודאתה זו.

הח"מ שם סי' כ"ו והב"ש סי' כ"ט סברו שנאמנת רק באם יש רגלים לדבר, אלא שהיא יכולה להכחיש את העד. ולהכי מצטרף הנחשד עם העד להיות כתרי. אך בשו"ת רעק"א שם סבר דלא בעינן רגלים לדבר, אלא כיון שיש עוד עד אחד שמעיד שזינתה, לא גזרו רבנן שלא להאמינה, ונאמנת בהודאתה. נמצא, שאם הודתה האישה בפני עד כשר (מטפל, חוקר, עו"ס), הוא יכול להצטרף לעד אחר לאוסרה, ולדיעה קמיתא רק באם יש רגלים לדבר.

עד מעיד שאשתו זינתה והבעל שותק

הגמ' בקידושין ב"דף סו. דנה בנאמנות עד אחד: 'איבעיא להו אשתו זינתה בעד אחד, ושותק, מהו. אמר אביי נאמן. רבא אמר אינו נאמן, הוי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים. אמר אביי מנא אמינא לה. דההוא סמיה דההו מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל, יומא חד נגה ליה ולא הוה קאתי, שדר שליחא אבתריה... אמר אשתו זינתה, אתא לקמיה דמר שמואל, א"ל אי מהימן לך זיל אפקה, ואי לא - לא תפיק. מאי לאו אי מהימן עלך, דלאו גולנא הוא. ורבא. אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה, ואי לא - לא תפיק'.

הר"ן ב"דף כח: בדפי הר"ף הביא שתי שיטות לבאר את נאמנות עד אחד באיסורין כשבע"ד שותק ולא מכחישו, ולפי"ז מי שאמר לחברו נתנסך יינך ושתק בעל היין, נאסר היין. לשיטה הראשונה שתיקתו מגלה שידוע בעצמו על האיסור, ולפי"ז היכא שידוע ששותק משום שאינו יודע, אין שתיקתו לדברי העד אוסרת היין. השיטה השניה סוברת שבשתיקתו הוא מקבל את דברי העד עליו וע"א נאמן באיסורין: 'ולפיכך מי שאמר לחברו נתנסך יינך ושתק אסור, משום דשתיקה כהודאה. אבל אם אמר איני יודע, אין העד נאמן עליו... ואמרו עוד בתוספות שנראה שאם אנו יודעים בו ששותק מחמת שאינו יודע אם אמת הוא אם לאו, גם אם העד עצמו אומר שלא היה בעל הבית יודע, אין סברא לומר שם שתחשב שתיקתו כהודאה, דאין דומה שתיקתו אלא כאיני יודע בעלמא'. או דילמא שם ב"דף כט: 'מפני נאמנותו של עד מתחייב ולא מפני הודאתו... וגדלת

הכתוב הוא באיסורין מרביא דאו הודע שתהא שתיקתו של בעל דבר לגבי עד אחד כהודאה, ולא מן הדין שהרי אין דנין כן בממון אלא באיסורין בלבד. ונמצא שמפני נאמנותו של עד הוא ולא מטעם הודאתו, שאפי' הוא יודע בעצמו שלא שתק מפני הודאה, חייב'.

אולם בנידון דידן, אינו דיני איסורים אלא דבר שבערווה, ולהכי לא נאמן העד, וכן בארו התוס' שם בד"ה ידבא אמר. התוס' הקשו מדוע שתיקת הבעל לעד המעיד שאשתו זינתה לא תאסור עליו את אשתו כמו ביין נסך, ובשל השתיקה יחשב כחתימה דאיסורא. ויישבו: 'דקסבר רבא דטעמא דשותק מהימן לאו משום דשתיקה כהודאה דמיא, אלא משום דאיכא רגלים לדבר מהימני ליה. וכיון שאין האיסור מכח עדות הבעל אלא מכח עדות העד, לא מהימני' ליה דעד אחד אינו נאמן בדבר שבערווה. כלומר, בדבר שבערווה אין משמעות ונאמנות לעד אחד, ולהכי אינה נאסרת עליו.

העד אמין ונאמן לבעל כבי תרי'

מצאנו מחלוקת ראשונים משולשת בהנהגת הבעל, אם שומע על מעשה טומאה של אישתו מפי עד אחד או מפי אישתו, ומאמין להם כבי תרי' הגם שאין עדות עדים שהתקבלה בכי"ד:

א. להוציא את האישה מביתו

אם בא עד אחד ומספר לבעל שאשתו זינתה והעד אינו נאמן לבעל כבי תרי', אפילו ידי שמים אינו חייב להוציאה, וכן אם מסתפק בעצמו שיתכן שזינתה אינו חייב להוציאה. רק עד שנאמן על הבעל כבי תרי' שלגביו הוי כעין ידיעה חייב להוציאה בידי שמים, הגם שבית הדין שאינו יכול לכופו להוציאה עד שיבואו בו עדים ויעידו בכי"ד כדין.

עד יחיד שמספר לבעל שאשתו זינתה והינו נאמן על הבעל כבי תרי', ומאמינו בלב שלם כמי ששניים העידו בדבר, נקטו הר"ף בקידושין בריש דף כט. והרא"ש בס"ט טו שאף שההלכה כרבא שעד אחד לא אוסר: 'אבל בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי מחייב לאפוקה ומיהב לה כתובה'. ויש לו לגרשה מיידית. וכיון שאין כאן עדות עדים, אלא יחיד הוא בעדותו אינו חייב להאמין ולגרשה, וע"כ בי"ד לא יורה לו על הגירושין, ומשו"ה יהא אף חייב ליתן כתובה כשגרשה לצאת יד'ש עפ"י צו מצפוננו.

כן נראה מפסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"ח ה"ח שהדין להוציאה אינו בשל דין מוחלט לסמוך על אמונתו לעד אחד, אלא בשל הספק: 'ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריהם, ה"ז יוציא, כדי לצאת ידי ספק'.

בפד"ר ח"ב בעמוד 205 ציינו עפ"י תשו' הרשב"א סי' אלף רלו: 'דלא אמרינן אי מהימן לך אלא כשאינה מכחישתו, אלא שותקת. הא מכחישתו לא דעד אחד בהכחשה אפי' בעלמא לאו כלום הוא וכ"ש בדבר שבערווה'. כלומר, אין העד נאמן כבי תרי אם האישה מכחישתו⁴⁶. אך הביאו שרעק"א בס"ט צט החזיק מדברי הנאמן כבי תרי אף אם מוכחש. עוד הוסיפו שם עפ"י המהר"ק בס"י פב שהביא הרמ"א בס"י קטו סע"ז, שע"מ להאמינו כבי תרי יש לבחון אם מאמין לעד תדיר בכל מילי, ולא שרק בעניין זה נוח לו להאמינו: 'דלא יכול לומר שמא מין לעד אלא אם מאמין לו ג"כ בשאר דברים, אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים, רק בדבר זה, משום דבלאו הכי נחשדת לו קצת, לא נאסרה עליו משום זה'. וכן לא אמרו שמאמינו מהני, כשנעשה דך קטטה, כמש"כ הרמ"א בס"י קעח סע"ט והפת"ש בס"י קטו ס"ק כח.

ברם הטור באה ע"ז בס"י קטו כתב שאין חיוב אף מדיני שמים ולא מספק, אלא משום לזות שפתיים: 'ואם יש עד אחד שזינתה אינו חייב להוציאה בדיני אדם, אבל משום לזות שפתיים אסור לו לעמוד עמה, אם הוא סומך עליו מהימן ליה כבי תרי, וצריך ליתן לה כתובה'. מנגד, הטור בס"י קעח סבר שאם מאמינו מחוייב לגרשה. ואיכא סתירה בדבריו, מדוע יוציאנה.

הב"י בס"י קטו יישב שהיכא שהאישה מכחישה את העד אזי רק משום לזות שפתיים יש לו להוציאה אם מאמינו, לעומת היכא ששותקת, אזי מחוייב להוציאה.

המהרש"ל חילק בין היכא שהבעל שתק לדברי העד או שפקפק בדבריו.

אולם הב"ח הבין שהטור בס"י קטו פרט שהטעם שמחייבים אתו להוציאה כשלא מכחיש העד הוא משום חומרת לזות שפתיים, ששויה אנפשא חתיכא דאיסורא.

אולם מדברי הרשב"א בשו"ת המיוחסות לרמב"ן סי' קלג עולה שהחיוב להוציא הוא רק מדרבנן: 'שאפילו כשר שבכשרין, שהעיד עליה שזנתה עם אחר אינו נאמן, כדאמר' אין דבר שבערווה פחות משנים... לכאורה מאמין הוא לדברי העד, ואפ"ה אינה נאסרת עליו דאורי', שלא חלקה תורה בע"א בין מאמין בין אין מאמין'.

רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק ח"א אה ע"ז בס"י סז תלה בתחילה את שאלתינו אם לספר לבעל, בשאלה האם איסור זה הנו דאורייתא או דרבנן. שכן באיסור דרבנן בשוגג יש מחלוקת האם צריך כפרה, ולמ"ד דאין צריך כפרה אין חובה להפרישו. אומנם הסיק ששאלה זו איננה תלויה במחלוקת זאת, וכי יש לספר ולהפריש אדם אפילו בשוגג במילי דרבנן שאין צריך כפרה, דלעולם היודע מחוייב להפריש לחבירו מאיסורא אף דאינו אלא מדרבנן.

⁴⁶ ותמכו דבריהם בתשו' חמדת שלמה סי' ס בנדון בעל שאמר שבפני הודתה אשתו שזינתה ברצון והוא מאמין לדבריה והיא אומרת כי באונס היה, כתבתו"ד: 'אבל היכא דאנן לא ידיענן כלל ולא שמענו שנבעלה ברצון רק הוא אומר שראה שזינתה י"ל שאינו נאמן לכו"ע... והנה בתשו' פני אריה האריכו בזה הגאב"ד ליסא והגאון בעהמ"ח ודו"ק מדבריהם דמצד עיקר הדין אינו נאמן... ומכ"ש בני"ד שאינו אומר שראה שזינתה רק שהיא אמה בפניו והוא מאמין לדבריה דנחי שמאמין לדבריה מ"מ אין הדבר ברור בעיניו כ"כ'.

ב. מנדין את הבעל שמאמין לאישה

התוס' בנדרים כדף צ: סברו שאומנם אם הבעל מאמין לעד או לאישתו 'כבי תרי' חייב לגרש את אישתו, אך חיישינן שמשמש הבעל בדברי העד או האישה בכדי לגרשה ביגוד לרצונה, ובכך עובר על חרם דרבננו גרשום, לכן סברו שמשמתין את המאמין לעד או לאישתו: 'ומיהו נראה דאף למשנה אחרונה אם אומרת אשה טמאה אני לך ואמר הבעל שמאמינה דאסורה לו... יש אומרים דמשמתין ליה על שגרם שתיאסר אשתו עליו ועובר על חרם תקנת רבינו גרשם'.

כ"כ המהרי"ק בס"ק קי הביאו הב"י בס"ק קטו שאינו יכול להצטדק שמאמין לדבריה: 'שהיא נתנה אצבע בין עיניה באמרה טמאה אני לך, וגם כי יכול הבעל להשמט ולומר שלשם שמים נתכוין שאמת הוא שמאמינה ואינו רוצה להיות עמה, אפילו הכי היו מנדין אותה על כי גרם לבטל תקנת הגאון... אבל מודו שהיו מנדין אם יראה בעיני הרב והכל לפי מה שהוא אדם'.

הגהות מיימוניות הלכות אישות פכ"ד ה"ח סבר כן: 'הורה רבי יוסף, האומר אשתו שזינתה דאינה אסורה עליו לפי משנה אחרונה דאינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר, ה"נ שמא עיניו נתן באחרת אחר תקנת ר"ג שאינו יכול לגרשה ע"כ. ועוד נראה דיש לנדות האוסר אשתו כמגרשה על כרחיה דסוף סוף מבטל תקנת הגאונים, מנימוקי הר"י קורב"ל וכן השיב הרב שמעיה מייב"ל בתשובה'.

הדרכי משה בס"ק קטו ס"ק יד הביא חבילת פוסקים אלו.

ג. כופין את הבעל לשמש עימה

המרדכי בקידושין בפרק האומר רמז תקל הביא: 'מעשה באחד שאסר אשתו עליו ואמר שזינתה מאחר ונשאל למורי הר"ש אם נאמן אם לאו והשיב כמדומה לי ששמעתי מרבתי מפרשים האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה, ואינה אסורה עליו, וא"כ כופין אותה ומשמשו כמו במורדת, שנראין הדברים שכופין המורדת וגם הוא אם מורד... משמע דלית חששא במלתא ומשמע דמותרת ולפי [*זה נותנת] הסברא הואיל ונגזרה הגזירה שלא לגרש אשתו כי אם ברצונה חיישינן שמא עיניו נתן באחרת ומותר בה, וכופין אותה'. הדרכי משה בס"ק קטו ס"ק יד הביא את דברי המרדכי, וכן בהגהת השו"ע בס"ק קע"ט.

בשו"ת חתם סופר ח"ג אה"ע"א ס"ק קה הבין בתחילה שהכפייה על הבעל חרף האיסור של 'שויא אנפשא' שרובץ עליו, מבוססת על הפקעת האישות: 'דאפקועי לקידושין מני' ועשאוה כל הבעילות זנות וא"כ נ"ל כי היכי דבחרגמ"ה עשו כן. אולם בהמשך דבריו דחה זאת: 'אבל האמת יורה דרכו דאין זה שום סברא לומר כן. ונקט כי ישנו שיעבוד לאיש כלפי אישתו, ומהאי טעמא לא איפשרו לגרשה אלא מרצונה, ואינו יכול להאמין ולתקוע שיעבודו כלפיה: 'ויותר נח לומר דהשתא דתקין רגמ"ה שלא לגרש בע"כ, ממילא בשעת קידושין משעבד עצמו לה שלא לגרשה אלא מרצונה. והדר ה"ל בעל כאשה שלא מצי לשווי' נפשי' חתיכה דאיסורא במקום שמשועבד לה, אבל לעולם לא אלימי דרי בתראי לשווי' בעילת זנות כלל'.

להלכה, פסק מרן השו"ע בס"ק קטו ס"ק יד כשיטה הראשונה: 'אין עדים שזינתה, אלא שהיא אומרת שזינתה, אין חוששין לדבר זה לאוסרה, דשמא עיניה נתנה באחר... ואם היה מאמינה ודעתו סומכת על דבריה, ה"ז חייב להוציאה, אבל אין כופין אותו להוציאה'. ושנה על כך בס"ק קע"ט ס"ק ט: 'אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים, יוציא ויתן כתובה'.

אולם הרמ"א הביא גם את יתר הדעות: 'וי"א דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחה, אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד, דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת, ואומר שמאמינה אף על פי שאינו מאמין. ומנדין אותו על שאומר שמאמינה וגרם לבטל חרם ר"ג. והוא הדין בכל מקום שלא יוכל לגרש בלא דעת האשה. וי"א דכופין אותו ומשמש עמה, אף על פי שאומר שמאמין לדברי העד, מאחר שהאשה אינה מודה, או אפילו אמרה בעצמה: טמאה אני לך, וחזרה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים. כן נראה לי על פי סברא זו. אבל יש חולקים וסבירא להו דאף בזמן הזה, נאמן'.

ישנו פד"ר ח"ט בעמ"ק 74 שפסק עפ"י מחויבות הבעל לחדר"ג ולשבועה, לא לגרש בעל כורחה: 'בבני העדות שקיבלו עליהם חרם דרבננו גרשום שלא לגרש אשה בעל כורחה, סוברים רוב הפוסקים, שאין הבעל נאמן לאוסרה עליו. כמו כן בארצות שיש בהן חוק שאין לגרש אשה בעל כורחה... בבני העדות שלא קיבלו עליהם חרם דרבננו גרשום, אבל נשבעים בתקיעת קף בעת הנישואין שלא לגרש בעל כורחה, אין הבעל נאמן לכל הדעות לומר שמאמין לה'.

לסיום

בעת זאת ראוי להתריע על המדרון החלקלק והאווירה הציבורית שיצרו זילות קשה בתדמית הייחודית של שלימות המשפחה, ולא רואות את החוסן והקדושה בקדושת המחנה, ולא מכירות בשכינה המלווה את הבית היהודי. על החברה כולה לעשות חושבים ולפתח מערכות בכדי לדאוג לשלימות המשפחה וחרם בית ישראל, ולשימור אילן היחוסין העתיק והמדוויק, בכדי שעמנו ימשיך לחנות למשפחותיו בצניעות לבטח.

קדושת מבנה הבית היהודי ושלימותו הינם בראש סדר החשיבות בעולם היהודי מאז ומתמיד, חז"ל הקפידו על זהירות מירבית לבל יארע מכשול ופגם בקשר האישי והטהור של הבית. אדרבה התורה וחז"ל הדגישו והעלו על נס את הקשר הזוגי העמוק, הצנוע, הנאמן והטהור בין בני הזוג, ואף הציבו סייגים רבים שהציבו רף גבוה של קדושת המשפחה, העינים והלב, לבל יכשלו ויעלה על מחשבת בני הזוג פגם ומעל קל בקשר טהור וייחודי זה.

בעולם היהודי רואים את השכינה מלווה את הבית, הקב"ה שורה עם הבני זוג בבית, ואף חתם שמו בשם ה'איש' וה'אישה' והוסיף את אותיות שמו 'י' ו'ה' בשמם. שכן הבני זוג ממשיכים את מעשה בראשית, מעשה השי"ת, ותפקידם לדאוג לבן/בת זוג וליוצא חלציהם, ולא להשליכם ולהשיל מעצמם את עבותות הקישור האלוקי שדיבקים לבניין אחד.

מתוך גישה ונקודת מבט זאת, יעשה כל אחד מבני הזוג את כל מאמציו להשכין את השכינה, אהבה והשמחה בבית, ולא יעלה על מחשבתו מחשבת מעל ופגם בקדושה מחנה נעלה זאת.